

1923

8(08)=91.79

1261

A

Українська
Книжкова Палата

K

7593

ЧЕРВОНИЙ ДЕКЛАМАТОР

В. А. БИЛЫШОВИЧ

КІТБ. 1923.

№60.

21

ЧЕРВОНИЙ ДЕКЛАМАТОР

ЗРЕДАГУВАЛИ.
ЯКІВ САВЧЕНКО та МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО

ВИДАВНИЦТВО „БІЛЬШОВИК“

КИЇВ 1923

Од видавництва.

На українському книжковому ринкові за весь час революції не вийшло ні одного збірника революційної поезії, котрий міг би, хоч в деякій мірі, бути відповідним матеріалом для політосвітньої роботи на селі.

В цьому напрямку деякі спроби були зроблені Держвидавом та Харківським «Літо», але видання їхні здебільшого охоплювали своїм матеріалом тільки певний невеликий період, не давали всього того, що мала українська поезія з обсягу соціально-революційних мотивів, і через те, маючи випадковий характер, не могли задовольнити згаданої потреби.

Видавництво «Більшовик», випускаючи «Червоний Декламатор», передовсім, поставило собі завданням прийти на допомогу незаможницьким та партійним гурткам на селі в їхній політосвітній роботі. Певна річ, що «Червоний Декламатор» в повній мірі може й повинен бути використаним для тої ж цілі й у Радянських школах на селі та в місті.

В тісному зв'язку з таким завданням «Червоного Декламатора», провідна думка при складанні його вичерпується вимогою: дати все те з новітньої української поезії, що найбільш яскраво зафіксує соціально-класові моменти в революційній боротьбі пролетаріату за своє визволення.

Є В Г Е Н Г Р И Г О Р У К

Декрет і другий, потім нота,
Та листування цілий том...
І там, де нидіє робота,
На дверях чітке «Замнарком».

Короткозоро-тихий погляд,
Піджак заповзаний блищить...
О, на хвилину лісу, поля б —
Собою бути хоч на мить.

А так—між днів підсліпуватих
(Яке б негайне не робив)
Один рятунок є—шахмати
І край Чурлянісових див...

Часами встане: кіс дрібушки
І поцілунків звиклий жар,
Де стереже мідяний Пушкін
Сухий асфальтовий бульвар.

Коса обтята світить салом
І шорсткий комір шию тре.
Перед очима вперто й стало
Встає Гогеновський портрет.

Веснянкувато-темні лица,
Над вухом пасма завились.
Чи було в дійсности, чи сниться,
Що ми здибалися колись?

Сьогодні мітінг в автороті,
А завтра лекція в Іно...
А од нудьги посохло в роті,
І жить—не жить—усе одно.

І досить через тоскнү втому
Увагу попустить на мент,—
Почуеш нудне і знайоме
Крізь зуби злі: «інтелігент».

ДОМНІКА ДУДАРЬ

На площі мітінги
— Ми оновили світ!
За нами!
Руйнуйте олтарі і храми!
Паліть...

Тисячоустий крик попід тинами лунко.

Погасли огнища.

Осиротіли стіни.

Лише з майданів покрик лине.

Загляне у шибки:

— Глухі!

— Самотність—для царів.

— Усі на ешафоті!

У нас—всевладний колектив.

Годі!

Тисячоустий крик попід тинами лунко.

ВАСЕЛЛАН

„ЕЛЕКТРА“

ФРАГМЕНТИ З РАДІО-ПОЕМИ
(уривки)

V.

Локомотиви—йоржистим хропостом.
Іржа—струпом рани.

Бур'ян:

— Поля.

Виснагла постом

Земля

Спрагно хрипне:

Р-о-б-о-т-и.

— Час!

Заіскрило гасло:

Час!

Неділі, суботи

— Везувій електрики.

Енергії плин:

— Мільйони насичених розмахом рук,

Зуби машин

Навалились із кrekтом—

Зварюють крицею напружений рух.

Глибше, глибше ніж,

До приску,

Врізайте плуг,

Вганяйте леміш,

Шаленійте рухом!

Іскор!

З турбин

Хлеще плин,

Зводить дух

Землі

До глибин.

Клубами диму, хмарами—

Ух-х!

Засмальцьований димар

Роздмухе

Рух.

Парами

Чітко

Вступаючи трійками, чвірками,

Сотень чечіткою,

Тисячів перебоями—

— Молоти, молоти, вдари

Прибоєм

Мільйонів пружинястих рук!

VI.

Центральної Станції

Уперто звикле:

— Виклик—

:Америка, Італія, Франція.

Америка... Італія... Франція...

Через Ганг—

Англія...

Англія...

Англія...

В темній, вохкій атмосфері

— Міріядам іскор—

— Смерть...

...Англія. Франція. Америка.

Англія... Франція... Америка...

— Снопами, хвилями іскри...

:Міст!

Двері!

— Іскор!

Стріл...

Іскри!

Стріча!

Стриманий

Вибух—глухо...

Замкнувся круг,

Зникає тінь!

Всі п'ять судоходів Зорі

Іскрять червонястим промінням.
Шапки—додолю! — невтримно
Гасло радіо-звіту:
Слава вільному Світу,
Гімн!
І з гімном космічним
В етерних морях
Розмашно-ритмічно
Гордо прямує
Вільна Зоря.

ЧЕРВОНІ ЗОРІ.

Ударом зрушив комунар
Бетонно-світові підпори.
І над розвіяністю хмар
— Червоні зорі...
— Зорі!

Промерзло згадує Париж
Про дні кривавого терору.—
І гільотини гострий ніж
— В тумані близько... Скоро... Скоро...

— О, нестерпимо-гострий зір—
О, меч Мадонни комунара!
Конає в корчах всесвіт-вир
В чеканні блискавки-удара.

Гуркоче грім: весняний день,
День перший юно-сонця травня.
З долин, з узлісь—бурун пісень,—
— Розливно кров збудилась давня.

Криваві квіти—прапори,
Червоне бунтовливе море.
— А угорі—
— Червоні зорі!
Зорі!

ПОВСТАННЯ.

Андрієві Заливчому.

I.

Де, оспіваний задуманим поетом,
Сивий морок звис над сонним містом
— Кинуте Революційним Комітетом
Наче іскру в порох терориста.

Наказ дано (коротко й сурово):
Вдарити й розбити ворогів!
Спало тихе місто і не знало—скоро
Звідкись грізний грімне стріл.

Над безлюдністю проулочків порожніх
Білий ранок опалево плакав.
Раптом, п-ббах!—і другий, третій стріл тривожний.
Кулемет нервово за-та-та-кав...

Легко так дісталась перша перемога;
Ворога змішав безумно-смільий напад.
Панцирник здобуто... Ах, не йде підмога...
— І серця тривога стисла в чорних лапах.

Затремтів напружено мотор.
Мов приріс ноган до пальців.
Ох, уже стискає міцно коло ворог!
Кулі чітко лучать в панцир.

... —А над вечір—все укрит туман.
Сніг лягав (так м'яко-м'яко танув...)
— На заціплений в руках ноган,
На червоно-чорну рану.

II.

Хтось вночі заломить у смертельній тузі руки—
Наче хвиля защемить печаль;
Жалібні Шопена звуки
Розілле, ридуючи, рояль.

Душ блакить пекучо повна вщерть,
Розгорілась, ятриться любов'ю:

За життя розплата тільки кров'ю,
Тільки смертю переможеш смерть.

III.

Гарячково стукав, поспішався телеграф,
Знову кинув іскру Комітет;
— Кров горить на наших прапорах,
Наша кров

— Вперед!

НАД ТРУПОМ МУРАМИ ЗАБИТИХ...

Гнаткові.

Париж і Лондон... Вашингтон...
— Льохи, де скніють динамити.
— Тримайся, залізобетон!
Ми будем бити, бити, бити,
Аж поки бахнуть динамити,
І зацвіте блакитний сон
Над трупом мурами забитих...
Версаль... Женева... Вашингтон...
— Над Воскресінням мертві плити.

НА ЧАТАХ.

Рани і стогін—так просто.
П'ять промінців на кашкеті.
Смерть придивляється гостро
— До червоних зірок на кашкеті.

Вдарить. Мільйонразово ударить
В зуби. В обличчя. В груди.
— Заціпивши зуби—на варті.
Стой. Одбивайся—будем!

— П'ять промінців—п'ять мечів:
В кожен край світу—вістря.

Вибух розквітне.—Скоро, чи.
— Зараз. Тримайся. Ні з місця...

— Будем—як буряний розмах.
Будень зафарбим пурпурно
В громах червоних розломах.
В грозах!
— Буряно!

В РОЗГУЛІ...

В розгулі п'яної стихії
Під хруст і зойки димарів
Тремтить золотoverхий Київ
З кривавим ворогом у грі.

А над руїнами—як змії,
Як бризки ранньої зорі:
— Він знову наш, Червоний Київ,
В огнях, як низках прапорів.

! до далекої Варшави,
З огнями Київа в очах,
Поривно йдуть залізні лави,
Панам несуть червоний жах.

М. Й О Г А Н С Е Н

КОМУНА.

Ти думаєш—що то Комуна:
Був ринок—а буде казарма.
Ні, друже: Комуна—це місто, як море, як гори,
Таке біле і таке широке.
Боїшся, що буде в Комуні сумно,
В суботу не буде церковного дзвону.
Ні, брате. Під дзвонів червоні пеони додому
З роботи підуть комунари.
Дівчата на лавах лузатимуть соник,
А люде—як поле пісень і пшениці.
Над ними—білі крила небесних будівель,
Обличча—мов сон... чи секунди... чи птиці.
Рудокопи—поети, матроси—лірики моря.
І ти так само її шукатимеш зором,
І серце злеліє зорею—падучого птаха
Серед сотень і тисяч сліпих—для тебе.
Око в око—солодким жахом,
То під величним вечірнім небом
Пізнає кожен, кого він хоче так ревно.
І, дивно, навіть—у хаті—під самісеньким дахом
Прочитає хтось мій розмір древній.

С. К И Р И Ч Е Н К О

КОМІНТЕРН.

Цімервальд, Кіенталь,
Червона Москва ..

П'ять років—гартована сталь,
І над скривдженим світом
Осяяні сходять слова:
«Комуністичний Інтернаціонал».

Основа твоя—струмки крові,
Піраміди гранітних кісток,
А вгорі зоря п'ятилучова,
Життєтворчий клинок.

Пісок сипучий—твое військо—
Лавровим квітчається вінком,
Стерно революції тримає трівко
Залізно-бетонний Виконком.

„СТЕП“.

1.

На степу рябилося — працюйте!
 Із літер поораних нив, —
 І шепотів вітер: відчуйте —
 Діждетесь дорідних жнив,
 І творив невідомий хтось епопею...
 Над нивами літала зграя гав,
 Боязко пробігав заєць ріллею,
 У небі кобець кружляв.
 Плавали по небу біленькі хмарки,
 Вироблювався мистецький серповид —
 Бог-отець закурив був цигарку,
 Вітер шепотів: хто хоче жить?

2.

Були перші дні осені,
 Літала павутина, була вгорі,
 На степу було все покошене
 І мовив степ: ори.
 І їхав орач шляхом с плугом,
 Списувався коштовний аркуш-переліг.
 Далеко ходив охотник лугом,
 Попереду собака біг.
 Дідусь навантажував кавунами гарби,
 Проводив радісно борозни ратай,
 Розкривав степ усі свої скарби —
 Забірай!

3.

І цілував вітерець працівників обличча,
 І були насунуті шапки дідів на голови.
 Шелестіли порожні кетяги пшеничок,
 І з вітром благали когось — зірви!
 Доквітнювали запізнені квіти,
 Кивали своїми головками вони,
 Запитують їх маленькі пастухи-діти:
 Чому ви розквітнули в-осени?
 І скажуть їм квітоньки останні,
 І піде шелест по їх пелюстках:
 Нехай завше степ хвилюється в буянні,
 Нехай завше він буде в квітках!

4.

Зеленіла незабаром смугами озим
 І марилися їй дощі весни.
 В-останнє вітерець розносив:
 Своєчасно усе пожни.
 Холодно ранками уже ставало,
 І покривав увесь степ туман,
 Опівдні сонечко пригрівало —
 Отару виганяв чабан.

5.

Заходив із залізниці гудок паровоза,
 Не було чути шелесту віт —
 Стояли стовпи по шляховій дорозі,
 Гудів телеграфний дріт.
 І зливалося усе з вітром у купу
 І вчувався якийсь темп...
 Близькозорий Корж подивився у лупу,
 І подумав — степ...

Ми сподівались,
 Ми вірили
 У майбутнє.
 І жила у нас одна думка.
 Залишали все старе позаду

І йшли,
Виходили на естради,
Червоними квітами прапори цвіли.
Відчинялися перед очима перспективи,
Відчинялася неоглядна даль —
Нас чекали довгожданні ниви,
Нас кликала до себе сталь.

І ми прийшли...

Час настав —

Ми до життя прийшли.
Забудьмо тепер торішні болі,
Бо на душі у нас весна —
Піднесіть тост за нас, веселих,
Випийте повні келехи вина!

Верещало,
Гуділо

В ухах —

— Ричання автомобіля,

Торохтіння мотору.

Храм.

І дим фабричний пішов з труб вгору,

Як жертвенний фіміам.

Правили робітники акафист праці,

Творили молитви,

Були тисячі вібрацій

Колес і шин.

І був у кожного в душі серп-молот —

Нової віри хрест —

Тільки у його вірили,

Тільки йому поклонялись робітники.

ПОКИНУТА ВІЛЛА.

1.

Покинули «пани» віллу,
Коли відступав Денікин.
Ах, чи їхнє серце не боліло,
Чи не робились вони дикими?

За кордон поїхали жити:

(—Не дамось більшовикам у руки!)

...—Холопу зазеленіло на степах жито,

Холоп скосе сіно з луків...

Зза парку на білому фасаді

Червоніє здалека крапка:

То ж прийшла Червона влада,

Повісила Червоний прапор.

2.

Ідуть селяне на збори

Та у світлиці панські,

І той, хто ходив коло двору,

Хто вмів тільки телиці пасти:

За голову Виконкома нині,

Справи селян веде...

...Селянин за селянином

До вілли через парк іде.

Посипалась парку оздоба,

Назліталися горобці в бесідку-пустку,

Та деркач по дереву дзьобом:

Стук-стук-стук...

3.

Мрія свою руку теплу

Блакитним душам подає за море,

Посилає привіт від степу,

Обіцяє спокій змореним.

І хочеться їм вірити,

І хочеться назад полинати—

Немов пташкам із вирію

Привітати гнізда покинуті...

Ах, краще тому застрілитися

Пустити собі кулю в лоба,

Ніж уявити, що в його світлицях

Панує холоп...

4.

А весна така люба—
(Повний медяний місяць),
Та не виростуть квіти на клумбах:
Більше немає їм місця.—

Чорну землю лопати ворують—
Виросте на клумбах картопля!—
(Люде з неблакитними душами
Завше таке зроблять).

Не грає водограй зграйно,
Заплаканий стоїть—зацвів,
А було, вечером і ранком
Веселкою водоців.

5.

Вирубано частину парку
(Будуть дуби на сволоки),
На викорчованій смузі парубок
Вже поганяє волики.—

Не придуть гуляти нероби—
Працюючим буде, що їсти!
Відчинився прозір на обрій:
Далеко на обрії—місто...

Кличуть гудки на роботу,
Високі димарі димлять...
...Бідноті, навіки бідноті
Залишилася панська земля...

І. КУЛИК

КОЛОМІЙКА.

Галичино дорога, незабутній краю!
По вигнанню, по мандрівках до тебе вертаю.
Ой, поїхали ж ми звідси панськими рабами,
А повернули вільними, над життям панами;
Ой, були ж у нас на шапках леви і трезуби—
А тепер зірки червоні, п'ятикутні, лобі;
Ой, були ж бо у нас шмати та жовтоблакитні,
Нині ж прапори червоні, огневі, всесвітні.
Ой, та й довго ж ми блукали, правдоньки шукали,
Довго ж панки-адвокати нами торгували,
А тепер вже ми не темні—добрий досвід маєм,
Нашу бідну Галичину зробим ясним раєм.

ТЕРНОПІЛЬ.

Як ішли до Тернополя—
У нову столицю—
То серця смутні та кволі
Стали міцно битись;
А як вежі с прапорами
Здалеку уздріли,—
Так юнацькими серцями
Всі повеселіли;
А як стали їх на площі
Сальвами вітати,—
Так не одному з радощів
Хтілося ридати:

Бо закінчені блукання,
Зла зламали коло.
І клянуться. Вже в-останнє.
— Преклонімо чоло...

ЗБОРІВ.

...В єднанню
Братніх заліз
Викуєм зорю останню.
В. Чумака.

Ой, сумний гостинець битий...
Де ж то місто Зборів?
...Дротяним кублом овиті
Цегли й глини гори...
Де не глянеш—все руїни;
Ось одламки вежі;
Без дахів, без вікон стіни—
Слід війни—пожежі.
А життя ніде немає
І людей не знати:
Той в окопах доживає,
Той втік в ліс вмірати...
Але ось на магістраті,
На старому домі
Ізнялись червоні шати—
Ніби вибух племін.
І зарухалось уранці,
Трепінувся Зборів,—
І несміливі вигнанці
Покидають нори.
І прийшли, і заспівали
З молотами роти,
І окопи заорали,
Й розплутали дроти.
І забився хлопець у тузі,
М'язи прилучає
І, оновлене, спід грузів
Місто воскресає.

Так відродиться й повстане
Вся країна гола—
Бо напружились в єднанню
Меч і плуг і молот.

ЯК ЗБРУЧ-РІЧКУ ПРОХОДИЛИ...

Ой, та зажурились стрільці червоні,
Як Збруч-річку проходили...
(Стрілецька пісня).

Переходили мовчки Збруч.
Міцно сціпивши зуби. До болю.
І мучила
Свідомість поразки незамирена.
Знову край у неволі.
І знову безмірно
Будуть хижі знущатись над бідними...
Знов руїна і злидні
І жах
У залишенім краю.
Та одчаю
Не було в їх серцях.
І жевріло,
В кожному вогниско певности й сили
І погрози:
Знали, невдовзі
Знов на Збруч незабутню згадають дорогу
Й остаточну одержать тоді перемогу.
— В ногу!
Вище прапор червоний! Єднайте розбиті лави!
Будуть бої жорстокі. Будуть бої криваві.
Гей, тремти, вже засуджений, враже,
Бо життя нам шляхи перемоги покаже!
Чуєш—сурми заграли:
— Всі пригнічені, мучені з нами!
Ті, що волі на мить хоч зазнали—
Вже не можуть зістати рабами.

О. О Л Е С Ь

ПРОЛЕТАРІ.

Вони—обідрані, розбуті,
Сліпі, голодні і німі,
В кайдани, в сталь міцну закуті,
В кривавих ранах і ярмі,—
Сьогодні більше не раби:
Лунають гасла боротьби!

Ще вчора йшли вони за ґрати,
Терпіли мовчки глум катів,
Ще вчора їх могли топтати,
І сікти дротом батогів—
Раби—сьогодні не раби:
Шумлять знамена боротьби!!

Вони—гроза, вони—герої:
Іх гнів героями зробив,
І верх за ними буде в бої.
Ти чуєш грім?—грімлять раби:
«За нами поспіх боротьби!!»

ГНІТ ВІКІВ.

Поток століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І—гей, на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:

Іх безліч вилете з джерел,
Коли він їх покличе.

Народ століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І—гей, на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:
Іх безліч вилете з джерел,
Коли він їх покличе.

КУЙТЕ МЕЧІ.

Міцно і солодко, кров'ю упившись,
Сплять вороги уночі...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Стогнуть брати ваші в тюрмах проклятих,
Ґрати залізнi рвучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Мати без сина, і жінка без мужа
Плачуть, життя кленучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Мають знамена і б'ється юнацтво,
Крови потоки ллючи...
Сміло з повіток плуги викидайте,
Куйте вселюдно мечі!

ПОГРОМ.

Ви мужа убили... лежить він в крові...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його черний гвіздок в голові...

...Він лікар був добрий... його ви любили...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Хаїме! ти може... що зле їм зробив?...
Скажи мені, любий, за що тебе вбили?
Весь вік ти боровся за волю рабів,
За їх не боявся ні мук, ні могили...
Хаїме! мій милий!! за що тебе вбили?...
...Мовчить... і обличчя у його
За гріх не говоре нічого...
Ви сина убили.. лежить він в крові...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його чорний гвіздок в голові...
Він втішний був хлопчик... його ви любили...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Нухіме! ти може, що зле їм зробив?...
Скажі мені, милий! ти ж маму кохаєш...
Ти ж так її дуже і завжди любив...
Скажи мені, пташко!... ах, слів ти не знаєш,
Ах, ти тільки «мама» одно вимовляєш...
.....Хто ж скаже мені, немовлятко?...
Холодний, як крига, твій батько...

СОНЦЕ.

Хіба не бачите, що небо голубіє,
Що сонце ранками всміхається ніжніш,
Що вся земля в якімсь чеканні дивнім мліє
І легше дихає, і дивиться ясніш.

Хіба не чуєте, про що вітри шепочуть,
І як з зітханнями зливається їх сміх...
Хіба не чуєте,—як голуби туркочуть,
Як краплі котяться і падають із стріх.

Хіба не вірите, що скоро день засвіте,
Що сонце наше вже зза обрію встає,
Що хід його спинить ніщо не зможе в світі,
І цвіту нашого ніщо вже не уб'є!

А. П А Н І В

ПРОЩАННЯ.

В тихий вечір прощався з полем,
Ткало небо сині мережі...
Не пускали лани мене з полону,
Спомин душу бентежив...

Підбігали зелені ризи,
Аж до ніг припадали покірно,
А мені в блакиті сизій
Малювалося місто манірне...

Сонце тіні вечірні слало,
Говорило: «Не йди, останься!
Пам'ятаєш, як я цілувало
Тебе сонного тут уранці»...

А жита, жита шуміли,
Колоски нахиливши додолу:
«Підеш ти в невідому безвість,
Не побачиш нас ніколи.

Пам'ятаєш, як нас ти сівя,
Як зерно золотилось на сонці,
Ось ростем, наливаємось, спієм,
А ти будеш в далекій сторонці»...

...І гречки запашні білили,
Затихали медяні дзвони...
Кучерявий їх килим
Став червоний...

А далеко чорніла толока,
Набіралась, заснувши, сили...

Чи давно ж мій плуг глибокий
Роздирав їй груди милі.

.....

Гей, лани мої, чорні й зелені,
Гей, гречки біло-медяні,
Захуйте згадки про мене,
Я ж піду в місто кам'яне.

А прийду колись—вас не пізнаю:
...І з медами гречок впереміжку
Чорний дим ваші груди обгорне,
Припаде до зеленого ліжка...

І придуть до вас нові боги—
Мовчазні, могутні, грізні:
Переорють стежки, дороги,
У обійми візьмуть залізні...

Увігнуться рідні груди
Під колесами велетнів дужих...
А на них будуть теж люде,
До казок ваших тихих байдужі...

Розмовлятиме жито з залізом,
Жниці вже шепотіти не буде,
І не буде їй лоскотати
Колосками повні груди...

І не буде на колосках поту,
А ні сліз, ні утоми—
То нова якась буде робота,
Як прийду я додому...

І пісень нових набереться,
Вам вітри стануть рідніші...

.....

...Шепотіли лани: «останься»,
У вечерній тиші.

ВАЛЕРІЯН ПОЛІЩУК

ДУМА ПРО БАРМАШИХУ.

Ой, умірав Бармаш,
Та вмівав старий—
Наволочили за правду по тюрмах.
Ой, казав своїй жінці Бармашисі:
«Не забудь помститись за мої тортури».
То й затяла Бармашиха,
Як рубця на руку:
«Відплачу ж я вам, вражі дуки,
За дружиноньки муки».

Як сімнадцятий рік
Ясним сонечком грав, вигравав,
Була Бармашиха вже стара:
На сьомий десяток років,
Як на сирій частокіл, похилилась,
Мов верба в ту осінь.

Ой, під осінь костриця—
Бармашиха журиться.
Де бадьорість молода?
Серце ние, як вода —
Прошуміли вже літа,
Як осінній лист із лісу в поле покотились.

Та сказала Бармашиха:
«Рано спочивати,
Ще до діла піднімусь,
Щоб розбуркати в повстання сірому».
Отак стара із одної думки молоділа.
Як підвела очі,

Як гукнула до громади
Та погнала зором-лебедями по ланах—
Притекла, як після дощу, повінь-сила
В груди.
Поточилась, як олива,
У руках, у ногах.
«Ще я, каже, громадонько, не стара,
Коли треба вирушати на царя,
Ще я, каже, гусенята, маю силу,
Щоб із вами вкупі
На тих лютих дуків,
Буржуїв багатих,
Куркулів проклятих
Вирушати,
На жандарів, канцелярів,
Тих, що мого чоловіка
Мучили—в'язали.
Чи ви, каже, люде добрі, вже забули,
Як мого дружину
У п'ятому році
За правдиве слово,
За цілу громаду,
За селянську долю,
За робочу волю
Канчуками збитого у ряднину загорнули.
Ой, заплатим, браття,
Ви допоможіте!
Та ходімо в місто
Робітникам та салдатам—
Гей, на поміч стати,
Щоб могли здобути волю у руках міцно тримати».

Ой, настали на Україні
Після волі чорні дні:
Німці та гетьманці,
Гайдамаки, зелені повстанці
Не давали працівникам
Волі й правди встановляти,
Ще хотіли темним людом заправляти,
На робочій шиї виїзжати.
Як сказала Бармашиха
Та до неможлих:

«Беріть вила-сіновила
Та рушниці-вогневиці,
Беріть, скільки можна,
Та підемо знов на панство,
На усіх бандитів —
Нехай в селі зостануться
Одні малі діти.
А звоюємо багатих, як зажеру-стуму,
Буйним пінявим буруном розіллємось
Та збудуємо комуну,
Міцну, мов з чавуну».
А куркулі в позасілках збірались,
У ліщині ховались на лиху нараду,
Щоб убити Бармашиху за її гостру пораду.
Та прийшли червоні,
Хоч і миршаві коні —
Зате добре знають,
Що за бідних, за їх перемогу,
На усіх багатих, на їхню погибель
Виступають;
За братерську єдність між усіма, хто працює,
Гарячу кров-червоне пиво проливають.
Тай сказали Бармашисі:
«Добре за нас дбала,
А найкраще твоє діло,
Що синів своїх, соколів своїх,
Викормила, та до Червоного війська послала».
Ой, сказали неможливі жінки й молодіці
Та на все село Засілля:
«Болять наші голови
Від думок одних,
Від подій нових,
Як після важкого похмілля».
Ой, сказали неможливі жінки й молодіці:
«Берись далі нас навчати,
Як робити годиться,
Будеш далі наше діло піднімати
У Києві, у Харкові, та на цілий світ
Зерна волі роскидати».

Затягнуло степи родючі та зелені,
У пекельну жару засупонило.

Вигоріли трави, висохли озера,
Худобу порізали, поколіли коні,
Ще й гарячим духом
 Жито та пшеницю
 Й усяку пашницю
 Посмалило.

Сонце кров'ю ж обливалось,
Далечіні закуріли, мов отрутим газом на війні,
А могили голими кульшами,
Як голодні діти, світили;
На рудих просторах
Чорними гулями витикались.
Ой, тоді то люде
З голоду, як мухи в осінь, мерли,
Світ за очі мандрували;
Матері дітей своїх у попелі, як картоплю, ховали;
Золото з церков забирали —
Себе од голодної смерти рятували.
Стара Бармашиха
Не злякалась лиха,
Незможників іскликала,
Рятувати од голоду наувчала,
А тим часом сама потихенько
У притулок діткам голодним
Молоко носила.
«Беріть, каже, срібло-злото
Од богів байдужих,
Будуть його нам чужинці
На хліб та гречку міняти,
Щоб не мерли по запічках
 Малі дитинята»...

А попи та дуки
Села обдурили,
На завзяту Бармашиху
Поклеп, як ману, пустили,
Що то вона накликає голод.
Як приїхали із міста
Забірати церковне злото,
Затряслося все Засілля, як гниле болото.
Загреміли дзвони гвалтом,
Покотили до майдану люде валом—
Нерозумні, собі добра учинити не хотіли,

Бо дурман попівський
Гострим шилом застрягнув у тім'ї.
Ще на бога виглядали, сподівались,
А старої Бармашихи й не чували,
За її правдиву пораду
Об каміння та камінням
Голову розбили,
Кров'ю землю зросили,
На кладовище завзяту
За правдиве слово
Зволокли та зарили.

Ой, пройдуть літа,
Гей, пройдуть года—
Стане воля по цілому світу,—
Ой, згадають про нас,
Гей, розкажуть про нас,
Як жили та були в наш бунтарський час
І старі й малі діти.
Не про їдну тільки Бармашиху
Кобзарі думу прокажуть часом,
А про юрби тих,
Борців душею молодих,
Що як повинь ішли на Схід, на Захід
Та за робітничу класу.

СВІТОВИЙ ЖОВТЕНЬ.

(ПОЕМА)

О, нас мільйон мільйонів!—і в нас серця, як скелі.
Хто з нами був—той нашу радість п'є.
Ми світ взяли в безоднях, у пустелях,—
Рука рабів і трощить і кує.
І от тепер такий закон дано:
Віки для нас. Для нас і соняшне вино.

Ну, хто ж нам скаже не радіти:
Ми всі—брати. І нам земля—сестра.
За нас огонь співа, шумить по світу,
Внизу, в проваллях, у вітрах.
І ми—всесвітня воля—всі йдемо уряд,
Хай ворог дивиться назад.

О, так. Ми знаєм, знаєм, знаєм—
Де нам безодні, гори, що нас жде,—
Та кожен день мечем стоїть за нами,
І наша кров і кличе і цвіте.
Ми смієм все. Ми світ розколом пополам:
Гіснам—ніч. А сонце—нам.

Для всіх були раби ми, гній і сміття,
Для всіх—погорджена юрба калік.
Ще й тепер несуть глухі століття
Наш смертний распач і наш крик.
По нас історія що-дня
Вела залізного коня.

Ми знали все: неволю, голод, стужу,
І люту смерть від ката, від ножа.

Над нами час летів холодний і байдужний,
Нам туга серце гризла, як іржа.
І в муках ми пили з порепаних долонь
Свій піт і кров гарячу, як огонь.

І так було: ведуть шляхи в безодні,—
Ну, що ж? Кричи, як звір, у ніч, до хмар.
О, як змогли дійти ми до сьогодні,
І запалити світовий пожар?
І сонце викресать з грудей
Для всіх рабів. Для всіх людей.

О, як сказати нам про нашу долю,
Який безумець зважить кров на терезах?
Хто позбіра її на дикім полі,
У вохких ямах, в нетрах і в лісах,—
За рабство все. За всі віки—за сто!
Ніхто. Ніхто. Ніхто.

І тільки ми. Бо пам'ять пламеніє!—
О, пам'ять-вихор. Океанське дно.
Ми чуем хрип предсмертний Жакерії,
Ми чуем бурю Дольчино,—
І все вікам передаєм
Про смерть залізом і огнем.

Про те, як ми безсилимими руками
В роспуці розривали груди гір,
І добували золото і камінь,
А потім—клали шийку під топір.
О, наша пам'ять згадує про все
І нам криваві келехи несе.

О, келехи гарячі. О, наші муки п'яні.
І хто їх вихлюпне, палаюче питво!
На що ж нам затуляти свої рани,
Коли в них—ми. А ми—людство.
О, ні. Ми розгортаєм біблію рабів
Для всіх нащадків і віків.

Страшні слова—як наші жили,
Що лопнули, в копальнях погнили,
Як гнів, що ми скували й положили
І поруч спати з ним лягли.

О, люта біблія. Сліпа, як ешафот,
Як наш роздертий катом рот.

Ніхто сторінок темних не полічить,
Не змірить муки в скровлених устах.
Ми тільки бачим скорчені обличча
І кривду нашу на зсудомлених руках,
І дні зневаги, безуму і зла,
І хижу ніч, що гадом обвила.

Встають вони, як марево ростоплене і грізне...
Хребет рабів під тягарем ізсох.
О, ми пройшли усі шаблі залізні,
Крізь огнища руїн і катастроф.
Той шлях—для нас, і наш,
Ніхто не вип'є наших чаш.

Хто був за нас, як спільник, в нашій горі,
Хто став поплечником у смертну мить!
Хіба ж не ми зубами гризли гори,
Хіба ж не ми кували сталь і мідь?
Усе призи́рство, усе зло
На нас каміннями лягло.

Хіба ж не ми «плебеї, гунни,
Сліпа орда голодних і бродяг»...
За віком вік—задимлений, чугунний—
Ішов ходою черепах.
І нас трошив, і з строцєнних грудей
Вставав до неба мавзолей.

А наша кривда—вона росла і спіла—
В землі, в огні, у бурях, в крові лез,
У наших мускулах, у нашій тілі
І в зубцях кованих колес.
І гніву нашого вулкан
По краплі капав в океан.

О, ні, вулкан не википить, в землі не ляже.
Ми бачим Рим, Атени й Картаген.
Ви все несли крізь дим нащадкам нашим
В серцях і на горбі рамен.
І скрізь, де ми воздвигли рабські вівтарі,
Нам помста шила прапори.

Не хочем ми стражданнями рівнятись.
Не горді ми їх мірою й числом.
Ми й так віки посміємо розняти
І сонцем викувать новий псалом.
Бо вже погнів давно ланцюг
І ми доходимо проклятий круг.

Бо вже огнем цвіте червоний солод,
Що ми так щедро ляли на пісок.
Ще крок один, ще раз ударить молот—
І в вічність хляне наш поток.
В бурливих бурях, накінець,
Пробив останній речінець.

І ніч віків горбата і сухотна,
Поз нас туманами пливе у сон.
Ми скоро день розгорнем, як полотна,
І свій напишемо закон.
Рука рабів на весвіт прапор підняла.
І наша кров пшеницею зішла

II.

Несуть уста вітрів палаюче: доволі!
Вагу століть ми кидаємо з плеч.
О, нас мільйон мільйонів. І ми—єдина воля,
А серце наше—вігострений меч.
Ми більш не платим свою дань,
Ми вієм крилами повстань.

Ми—космос. Вихор огневий до перемоги.
У нас—бетон, машини, динамит.
І хто загатить прірвами дороги,
Коли в долонях наших цілий світ?
Клекоче полум'я. Хвилює заграва огнів—
Тепер. Навік. На тисячу віків.

Наш шлях летить бескетами на гори,
Од нас моря—на північ і на схід.
У нас обличча—спалені й суворі,
А тіло радісне—граніт.
Горить мета рабів—Волосожар.—
Ми—крила! Птиці! Ми—пожар!

О, ні, не хочем корчитись і ждати,—
Дозріла правда наша, як зерно.
О, ні, не будем більше подавати
Своїм катам і меч і стремено.
Великий раб ярмо своє зносив,
Ми—буйний вибух віковичних сил!

І скрізь, де ми, осяяні, проходим,
Де бризнуть іскри нашої зорі,—
Встають з могил поховані народи,
І нашу силу п'ють і вихорі.
І скрізь, де ми посієм соняшні слова—
Росте і мак, і жито, і трава.

Ми мудрі правдою, а молодістю п'яні.
О, буйна радість оп'янілих сил!
На всі віки вулканів наших стане.
І сяйва нашого і наших крил.
Ми піт пили. Тепер огонь п'ємо,
І свій огонь в майбутнє несемо.

О, так. Майбутнє з нами бенкетує,
Тримає прапор наш в руці своїй.
Ми палим. Творим. Ми куєм, будуєм,
На мертвій землі сієм перегній.
І там, де думка мертвою лягла—
Шумлять до сонця джерела.

Ми знаєм труд, боротьбу і пориви екстазу.
Ми—мозок всесвіту, довічна суть.
З усіх країн, з печер, із диких Азій
Нам сурми відповідь несуть.
Ми знаєм землю. Знаєм льот—
Ми—всім любов і щедрий плод.

Ми—щастя всім. І наші смолоскипи світять.
Пломінний стовп, сто вічних сонць вгорі.
Уже здійснюються великі заповіти,
Усе, що кров'ю писано рабів.
Хай п'ють усі із соковитих грон—
Ми п'яні правдою й добром.

О, світ старий. В безодні сходив,—і зійшов ти,
Гниєш смердючим падлом у ярах.

Над світом небо ростелеяє Жовтень,
Співа в душі у нас, в крові, в очах.
Великий Жовтень—біблія нова,
Ми всі ідем на соняшні жнива.

КОМУНА.

І буде так:
Завихрять... Завіє...
На кордонах
Заспівають прапори:
Революція!
Революція!
Мільйони рук
Ударять
По залізним трунам.
І пролунає
Хрипло крик—
В Берлін, у Лондон, у Париж:
—Гряде Месія!
Гряде
У бронзі, в криці,
Із півночі
Комуна.

Запалахкотить Європа,
Скорчиться
На гнилому животі,
Виблюне злобу:
На Монгола!
Танки.
Панцир.
І зійдуться
Урал,
Степи
З Європою на Рейні.
Рука—на руку.
На очі—очі.
Обнімуться залізом
І розчачнуть світ.

А поруч —
Над падлом
Сидітимуть
Облізлі пси
І витимуть від туги.

І раптом —
Тиша... тиша...
Неділя? Чи Великдень?
Із півночі на південь:
— Здрастуй!
Із Азії в Європу —
В поїздах,
В аеропланах —
Сонце.
А на степах
Толочать трави,
Цілюють землю
І обнімаються
З сонцем.
Тиша...
...Комуна.
І буде так.

ПОВСТАННЯ.

Роздертими горлянками кричать
Мільйони.
Хриплять сурми залізнi.
Гранітові.
Залізнi бурі. Океани.
Од півночі й до сходу,
Од сходу і на захід:—
Голодний, червоний вітер,
Червоний вітер,—
Над пустинями,
Над чорними містами
Розносить свистами і ревом
Напружене безумство тарабанів:
— На бій!

— На бій!
— На бій!

Червоними колісницями—
Підпалені душі.
Крилами —
Урагани.
Топчуть черепи.
Топчуть тіла.
Од краю і до краю,
Од землі і до неба,—
У громах всесвітніх,
У полум'ї катастроф—
Вперед! Вперед! Вперед!
Із хаосу—
В хаос золотий.

РЕВОЛЮЦІЯ.

У диких нетрах чорні сони.
Хрипіли кров'ю рабські дні.
І враз—як фатум—легіони.—
В трухлявих хатах—крик і гнів.

На бурю встала буйна сила,—
Не ждять же чуда чи Христа.
...Давно згоріли рідні села,
Давно зруйновані міста.

Даремно скіглить скарга в муці:
—Мерцям зотлілим—краплю сльоз.
...Вперед на прапор революцій!—
А там—чи сонце, чи хаос.

А там—огнево квітне слово:
—Рабам не падать більше ниць.
...Ідуть рядами, чугуново, —
Крізь вікна—злоба кам'яниць.

На сірих плечах—блиском—леза,
Серцями—крицю—напролом!

Розносить вітер марсельєзу
І шарпа прапори крилом.

І бліднуть злякано бенкети:
—У лаві—смертно!—раб і хлоп,
...Одних іклатих—на багнети!
А иншим псам—дві кулі в лоб!

Щоб хиже серце помсту знало,
І революції жорстокий хід.
...Лунає крик: ...тер-на-ці-о-на-ла!
Та дзвін цвяхованих чобіт.

СОНЦЕ ПІД ГОЛОВИ.

Підпалимо небо і кинемо душі в повітря.
В степах рознуздаєм сліпого коня.
...Клекоче огонь нам—навіки, повірьте.
Співає земля.

Виходимо босі—і коси ми точим,—
Журба наша, гнів—огневий стрілольот.
...Ще й досі нам сниться, як вигнили очі
На твані болот...

Ще й досі ми бачимо:—юрби на площах,
Ростерзані діти в залізних вінках.
А вечір кривавий їх кров'ю полоще,
Хрипить на тілах...

Тепер нам, великим—не плакати погребно:
В серцях наших теплих—ворота вікам.
Сьогодні ми вкриємось зоряним небом,
А сонце—під голови нам.

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО

„СТЕП“.

ПОЕЗОФІЛЬМА
(УРИВКИ)

II.

.....
І пройшла чутка незрозуміла й чудна,
І схвилювала степи і ниви,
І була, ніби буря натхненна й голосна,
Запахло громом без зливи, —
Понесло по степах друкарською фарбою,
Прокинувся в жилах Гонта,
А ну, лишень, показуй свій скарб —
Роспливлись салдати з фронту.

Спалахнули панські економії,
Загомніло по дворах і в улицах,
Заревли корови на чужій соломі,
І хутір ніяк не притулиться, —
І заплутали, і заморочили універсалами,
І жовтими і блакитними —
Але проривались — «скільки не писали ми» —
З міста думки новітні.

І казали, що поріжуть степи,
Обмотають тремтячим дротом.
І землю, й небо крицею охопив,
Знищив повсякчасну турботу —
І казали, що поляжуть хліба в степу,
Виростуть несподівані опеньки,
Зійде на дзвіницю світовий сіпун —
І прийде на степи Семенко.

III.

Манівцями, ночами місячними,
Ліс окреслений на снігу,
Перехрещений слідами заячими,
Степ відтятий в біду дугу, —
Пробірались невеличкими бандами,
Відкручували сталеві гайки,
Зупинялись таємничими нарадами
І збирали до купи думки.

Отаман сміливою фігурою —
«Нас залишилось десятка два».
Прошепотів — напевне, його джура —
Що немає ніякого дива. —
Більшовики налетіли з сусідньої станції,
Але тут збоку село.
І поки дійшли, було вже вранці,
І сліди знову замело.

Лютує хуга невпинно,
Рве й розкидається по шляху,
Добре, що попалась дрезина,
А коли треба, переночуєм в льоху, —
Годі сподіватися валки,
Потяги не ходять уже два дні,
Тінь простяглась до глибокої балки
І ночі такі непривітні й хмурні.

Блукали по лісах стежками вовчими,
Лаялись і крутили цигарки,
Встромляли в далечінь наспулені очі,
І обережно озирались на боки, —
Одірвалась, відбилася розбищацька купка,
Пробивається здаля від широких шляхів,
І тримається в голові лиха думка ціпко,
І душа бентежна шукає грівів.

Десь хвилюється рухливий Київ,
Злітаються ворони й грачі,
Залізниця по степах гуркотить і ние
Хвилею холодною вночі, —
І настрінули, й захопили на світанні,
І прийняли остаточний бій...

Поляг у бою отаман,
І вся ватага пішла на гній.

І скрізь по ярах і селах
Пройшов гайдамацький бурун,
І світивсь по ночах священний келех
Над каменем майбутніх комун, —
Запірають міцно ворота,
Трусяться й не сплять на хуторах, —
Не те щоб поміраць не охота,
А просто — невідомість і жах.

Привезли книжок і нові закони,
Заходжувались наставляти лад.
Хрипіли під вершниками коні,
Повеселішали мешканці хат, —
Лише вчора полагодили міст,
І поставили з рушницями охорону,
І гризе над рельсами чоловічу кість,
І дивиться на місячну корону.

VI.

.....
Перевозили важкі гармати
Невиданою валкою між нив,
Повисипав народ із хат,
Дивиться на чудернацьке диво, —
Все чужі й чужі по шляху,
І скільки зброї та коней,
Через усе село, степом, в льоху —
Пищики, барабани, дзвони.

Лицарі далеких земель,
Силою гріховної волі —
Діти ланів і скель,
Замурзані, суворі, кволі, —
Самокатчики, кіннота й інші,
Насупленими мовчазними лавами —
Гуркотіли й бряжчали серед тиші,
Похвалялись таємничим «слава».

Роспрягали на майданах коней,
Гомоніли незрозумілою мовою —

Сонце западало, однаково червоне,
І в повітрі ніби пахло кров'ю—
Росташувались табором біля волости,
Напували й роскидали сіно,
Вечір підмикувався від млости,
І пахло на улиці бензином.

Замовкло у вечірнім селі,
Заржали чужі коні в клунях,
Місяць здивовано приліг,
Дим між садками суне—
Поросходились по присмирілих хатах,
Пороздягались і просили вечері,
Цілу ніч над селом ростилався жах,
Лише ранок затривоженість стер.

Вранці бігали зацікавлені діти —
З гори спускаються все нові й нові,
Ще довго буде по шляху куріти—
Порвали міст на 130-ій верстєї,
Обходом переходять коло повітового міста,
Поволі котяться по курній стовповій,
Увечері пороспрягають і сядуть їсти,
А передні десь уже провадять бій.

Може, три дні повзли німці по селах,
Обганяли вершники, авто,
Чудернацькі люльки, сердиті й невеселі,
І може з них не радий ніхто,—
Але зникли, пройшли, нарешті,
Розклеїли жовто-блакитний універсал,
Просіяли обіцянки через решето,—
Подивимось, що буде далі!

Звикається—закони, влада,
Але шкода вибореного в крові,
Незрозуміла й жорстока зрада,
І до стіни знову привів,—
Сидять біля волости діди,—
Смокчуть люльки, водять по землі ціпками,
Дивляться по шляху на глибокі сліди
Замисленими обдуреними свідками.

VII.

.....
Пішли знову на Київ,
Заворушились степовики,
З більшовицькими гаслами, за знайому мрію,
А на зустріч фабричні гудки,—
Хвилюється червоний степ,
По степах революція,
І притаїлось високе небо:
Знов молот і плуг зіллються.

Вкриється степ залізними будовами,
Перетягнеться дротом на стовпах,
Ех, заживем по новому ми!
А доки що—хай бабахка!—
Виженем, виріжем без жалю!
Червоний стяг у селі!
Приходь і небо проти нас змалой,
Щоб мати образ землі!

Заблищать на степу дахи залізні,
Заскавучить, заграє машина,
Сітка вкриє, розмальована грізно,
Степ—старий—родючий—нічий,—
Сонце заходе, кінчає друга зміна,
Спів степом тисячі ротів,
Прислухається степ до трудового гімну,
І відчуває, чому віками радів.

Умерло в степу дідівське й звичне,
Діди старі доживають у кутках,
Прийшло нове, сподіване й недокличне,
Росташувалось в здивованих свідках—
Збирайтесь, гуртуйтеся сільськими комунами!
Крайте землю і кладіть зерно!—
Дзвенить степ людськими лунами,
Пішла робота знов.

Попливуть ліси широкими ріками,
Запахне бензином серед степів,
Витисне паровоз метальовий крик,
У відповідь на заклики молодих слів,—
Радіо-думка обкрутить землю

Спільним змаганням мети,
І завоює людина небесну стелю
І скаже сонцеві:—світи!

Так поєднуються нитками спільними
Степи і високі гори,
Зсохнуться нарости звільна,
І завітне земля квітами спор, —
І заллють пустелі піски
Океану солоні хвилі—
Сучасний, байдужість кинь
Для майбутнього на старого могилі!

„ВЕСНА“.

уривки з поезофільми

II.

Перше Травня.

Принесуть весняні привіти
З далеких сел.
Роскажуть, як шумлять віти
Весело,—
Нам, залізним,
В куряву весняних улиць.
В пуцу залізи,
Сонце перед натовпом око шулить—
Перебралися за чорну завісу,
Захопили незалюднений світ—
Принесіть же нам гілочок із лісу,
Передайте від степу привіт!

Блиснуло сонце в куряву осліплих хат,
Зустрілось з загравами мійських пожеж—
На улицах незрівняне свято,
На улицах безмежний кортеж!

З плакатами і лоскутками!
Всі барви сьогодні в огні!
Цілий світ сьогодні з нами!

Сьогодні всі вороги в труні!
Вискочимо прудкими автомобілями!
Станемо по тротуарах в ряд!
Забудемо, скільки терпіли ми!
Глянемо, як прапори горять!

Співом хитнеться місто.
Відгуком мідяних труб.
І розсипле небо намисто,
І свій скарб загубить—
Сьогодні немає сліз,
Нічого сонцеві сушить,
Сьогодні свято скрізь
І усміх землю здушив.
І відчує повітря галас,
І брук—ходу впевнених ніг.
Здивується: що за пригода сталась?
Ще так недавно був сніг!

Вийдемо в святкових строях!
Сьогодні свято борні!
Сьогодні наша пісня—зброя!
Цілий світ сьогодні в огні!

.....

V.

.....

Прискало небо бриллантовими зорями,
Шляхами нечислимими мільонів віків,
За безфарбними шкляними шторами,
Над місцевістю, де стоїть Київ.
Стежить за світами телескопною уявою,
Обганяє Дніпром—обгорожений скарб.
Рухають дівізії войовничою лавою,
І стояло місто, й ворушилось, ніби краб.
Розмикали мости і похаливо розводили,
Розсікав холодну хвилю таємничий пароход,
Розвернулися, заметушилися базарні кодла
І всміхається з неба містичний рот.
Стьожками сатурнилися з надмірного глибу
Мійські улицы, чорніли порожні площі,
І наглядів з неба бодг смачну і хитру рибу,

І свиснув луком серед тихої ночі.
Прокинулись центри, замигтіло на майданах,
Смолоскипи задимили моторошний фон,
І припав астролог до математичного пана,
І закрутив на дві години шиплячий грамофон.
Розгойдалося дихання застиглої атмосфери,
Повітря просік несподіваний вибух гармат,—
Затремтіли, задзвеніли високі скляні сфери,
І розбудив брат брата, і забив брата брат.
Так йому й треба—блиснуло на сході сонце,
І зацеїли міста і села серед застиглих руїн.
І миготіли зорі—небо бажало прискатись конче—
Огнем брильянтовим одвічних змін.

.....

Викиньте вуха на тротуари,
Згодьтесь умерти в юрбі—
Ще не одну зродить хмару
Рішучий і останній бій.
Як гарно, як гарно під хмарами
Метнуться метушливі пасма,
Не зустрінеш людей парами
І улиці здушить спазма,—
Поете, зуби сціпи,
Кресало обіскри підковою,
Огневу вохкість пий
І не виказуй тремтіння нікому,
Душу свою з'єднай
Закликом весняного бою,
Бо не попадеш у рай
І зміцниш силу гною—
Хай живе цілющий гній,
Що родить довічне в віках
Назустріч бадьорій весні
У блідих с крапками квітках.
Не сплете доля вінок,
Руйнуючи чорний мур,
Ще один сталевий крок
І ти далеко від бурь.

„ТОВ. СОНЦЕ“.

РЕВФУТПОЕМА
(УРИВКИ)

Маніфест.

Марш.

Розносить буря всесвітній пожар.
Хитаються будови, корчиться світ.
Там, де пройшли, вже немає хмар,
І сходять червоні зорі над сутінками віт!

І блисне сліпуче сонце, і запалають міста і села,
І зворухнуться серця одверті у золотому огні.
Приходьте до нас, у кого обичча веселі,
Хто життя не шкодує в червоній борні!

Темні сили рідіють. Заженем їх у нори!
Розіпнемо на стінах, хто кориться не міг!
Хай покриють всю землю червоні прапори —
Лише той веселий, хто світ переміг!

І.

Схвилювалось синє море до дна.
Пішов галас по всій землі.
Хто каже, що надходе весна
І зашелестів молодий ліс?

Схвилювалося море до дна.
Пішли грюки по всій землі.
Цього року буде рання весна
І вода затопить ліс.

І здрігнуться віки до дна.
І прорветься огонь з землі.
І освітле нетри весна.
І захитає буря ліс.

Розітнеться підземний грюк.
Здійметься порох з ним.
Затріпоче міліонами рук.
Загуркоче пеклом рим.

Розгойдає сліпучий крик.
Замигоче блідим огнем.
І побачуть, що ворог зник,
І зажадають сталених поем.

Але стримать той гук не міг
Одноротий шалений вий,
І залоскоче над містом сміх,
І відгукнеться безжальне: — бий!

V.

Кричали в голос —
Камінь,
Бетон,
Залізо —
— Всесвіт!
Всесвіт!
Сталева людина!
Огнений серцем!
Єдиний владарь!
Планети пан!
Блискавками в руці!
Дротом меридіанним!
На броневому автомобілі!

— Ворога!
— Ворога!
Кам'яниці,
Залізо —
В чорному димі.

Відблисками вибуху
Тріскають, дзвенять
Ланцюги,
Падають
Стовпи,
Гнуться залізни.
— І станув зачарований на сході
— Будинок на червоному фоні,
— Окреслений виразно й гордо —
Перший будинок нового світу.

УРИВОК З „ПОЕМИ ПОВСТАННЯ“.

Чуєте
Сурми
Вночі?
Це —
Перед ранком!
Суходолами
Галас людський—
Кабелями й радіо.
Вставайте,
Поети
Нетр!
Ви,
Хто вперше
Вмочив перо в атрамент—
До вас мій клич!
Сьогодні
Затулено дірку—
Це вам
Вільний шлях в майбутнє!
Сьогодні
Кинуте
Іскру повстання
Для всіх!
Скрегочуть і
Стукають
Апарати—
Всім!
Всім!
Всім!
Я пройшов
Багато світу
І бачив всякого люду—
Я!
Пробив стіну!
І я!
Заткнув!
Дірку!
Я повторив старе
І знищив
Ударом!
Я

Пробив
Душу спогаду
Про всіх натхнених і пророків,
Розіп'ятих на хрестах!
Вставайте,
Поети
Нетр!
Зводьте
Повстання
Стяг!
Жертва вечірня
На світанку
Пролилась!

СМЕРТЬ КАТАМ!

Іх лежало 23 роздітих—
Без голів і обідрані—
Вони теж були матерени діти
І волосся тремтіло на вітрі.

Без шкури й напівзасипані,
Вони поєднують живих і мертвих.
Це ж трупи, кров'ю зліплені,
І я не боюся вмерти!

ВГОРУ ЧЕРВОНИЙ СТЯГ!

Вгору червоний стяг!
Тримайте стяг боротьби!
Міцною рукою—життя
Однімемо у судьби!

Затримуйте палкий мент!
Не гасіть огневого повстання!
В стогнах ворожого конання
Життя забуває вщерт!

Не кидайте заліза й крицю!—
Перемога й майбутнє в них!
На червоній революції колісниці
Вітер степовий затих.

Вище червоний стяг
В жилавій своїй руці!
Хто забажає вороття—
З лав мерщій!

Здрігнулось землі черево,
А людина людині кров'ю:
На угноення стерво!
На чорне поле!

І здіймаються землі груди,
А людина людині кров'ю:
На заводи руди!
В огненну пащу горен!

І крутились колеса зубцями,
Залізним в ланцюгах скрежетом,
Вартовий пильно дивиться
За опіром верств.

Крицею, каменем, дротом—
Комунікація земної поверхні—
Однорупорним гігантським ротом
Плюньмо в полотняні легені!

І не людина людині, а людина павукові,
А павук з двома ногами, як чоловік:—
Ні, ми не хочемо, щоб бур'яном заросли гори,
Як торік!

НА ДОПОМОГУ РАДЯНСЬКИМ ВЛАДИ.

Скриплять вози битим шляхом
І на тих возах мішки з зерном.
Ой, що то за звір пролетів птахом
Небесним безкінечним дном?

Полетять журавлі сталевим ключем
Над чорною стернею в-осени,
Сили земні золотим дощем
Незримо впадуть на гнів нив.

Вріжеться електричного виробу
Метальовий важкий плуг,
Сонця міліонмільний вибух
Шкідливих порозганяє мух.

Вібрує телеграфний дріт,
А вози до міста лізуть, сунуть,
І кричать, і кричать: везіть, везіть,
До зсипних пунктів!

І В. С Е Н Ч Е Н К О

В щасливих думка високо злітає:
на вільху кучерявий хміль...
а я забув,
а я не знаю,
де висне пісня на весні.
Віки пройшли...
Ідуть...
Минають у шумовинню на розгін...
Тут—революція і сльози,
Контр-революція і кров;
там—
економики закон:
ярмо дубове і батіг;
батіг, покора до могили
і в небесах—«заступник», бог.
...Таке минуле невеселе.
А десь знайшли ту правду працьовничу...
В яких віках прорізав меч
свою могутню диктатуру
на плаці рабського життя?
В яких віках повстав на помсту
отой засмажений чабан,
що на скрижелях мармурових
вписав огнем
новеє слово:
смерть кровопійцям і богам,
батрак здіймає до престолу!
В яких віках?
Які скрижалі уперше кров'ю запеклись,
хто перший повернув багнета в горлянці бога на землі?
О, ви, гаї зеленолисті,

скажіть мені,
скажіть мені!

Повстанці!
Повстанці, єднайтесь!
Спішіть, поспішайте!
До зброї!
Лаштуйте гармати,
бийте!
...Кулемети, рушниці, патрони...
Чорною хмарою ворог
суне,
плазує,
росте!
Розростає:
тут,
там,
як повінь з ярів,
на греблі Комінтерну.
...Міста і села з гаями в диму!
Повстанці!
До зброї!
Єдняйте батальони духу...
останній бій
на голову Барту!

СЕМЕН СКЛЯРЕНКО

Господарі Червоної Землі й Червоного Сонця—
Світає!
Прокинувся вулик:
в ньому перемога-полум'я,
і стопудові гармати
складають умову з Марсом
про міжзоряні залізниці.
Господарі Червоного Сонця
В Індії, Австралії, Єгипті,
на берегах святих рік:
Брамапутри, Ніла —
ще спина пролетаря червоніє гнила
від бича експлоататора.

За нами — гнилі ріки,
але кулемети не страшні.
До гнилих рік не повертатись,
майбутнього не будем лякатись:
хай до ночі будуть розстріли,
перейдем до зменшеної пайки,
будемо блукати в імлі.
Гнилі ріки—гнилим,
а ми переповнені кров'ю,
маємо наліті жили
і не боїмось куль.
Хто стане поперек шляху
від гнилих рік
до Червоного Сонця?

ОЛЕКСА СЛІСАРЕНКО

ПОЕМА ЗНЕВАГИ.

I.

Важко травить
Катаральний
Шлунок історії
Каміння сучасности.

1. Стоголоси ревучі
Гукають життя
На бенкети,
А воно,
Млявий кастрат,
Напихає шлунок
Гречаною кашою корисного.
2. Тисячі літ,
Як життя хоруге
На хронічний закріп.
3. Хто вигідає
Таку річину,
Од якої пронесло б Всесвіт?
4. Шаную всіх,
Хто не вірить сучасному,
Призирство моє
Сталости елегантських циліндрів.
5. Питаю:
Хто здатен
Плонути

Европейцю
В зарозумілу пику
Сміливим словом?

6. Слушайте,
Всі гайдуки
Европейської думки!
7. Ви довго тримали
Мене у полоні
Шовками свого безсилля.
8. А тепер я вільний.
Бійтесь
Моїх мотузків з кострицею!

II.

1. Сокира у мене
І пилка
В руках, важких од м'язів,
Я витесую ощеп
Майбутньої хати.
2. О, колись
Покепкую над вами,
Як будете мерзнути ви
З малюнками
Чудесних двірців
У кишнях.
3. Марю я,
Дивлячись у майбутнє,
Що в лісах його,
На полянах святкових,
Виростає
Велика мітла,
Яка вимете все сміття,
Позолочене поетами.
4. Серце тріпоче моє
Передчуттям неминучого,
А ваші серця
Тремтять минаючим.

5. В руках моїх плуг,
Що воруше
Скиби стопудові,
А ви
Колупаєте чорнозем
Пальцями.

6. Мені жаль вас
О, сучасники!

III.

1. Я запліднюю мову
Спермами
Сміливих образів.
2. Весело буде розтяти
Києм прийдешнього
Череп тендітний
Сучасности.
3. Солодко
Висушить душу свою
Полум'ям гніву.
4. Втішно роздерти
Ваші серця
Пазурями зневаги.
5. Радісно
Вбити цвяхи
В труни минулого
Молотом
Власної міці.

IV.

1. Грізно ударю
З гармати фантазії
По вашим шатрам
У долинах минулого.
2. Клекотом орлім
Лякатиму
Ваші годовані душі

3. І будете
Скиглити ви
Псами побитими,
Загнані в гроти
Нужденних релігій.

4. Так
З глибини свого серця
Кидаю
Гостру зневагу
Вам,
О, сучасники!

ЦАРІВНА ОСТАННЬОГО.

(прогнози)

— Крицею думки
Крешеться кремій
Майбутнього.

1. У лабораторіях
Вібрують звиви
Мозку.
У лабораторіях
Над таємністю
Матерій
Еластично силкується
Розум.
2. Темні закутки
Існуючого
Завиває
Тоненьке павутиння
Інтуїції.
3. У нетрах нерозгаданого
Намічає натхнення
Шляхи розуму.
4. Хаотичне
Аморфне чуття

Кришталюється у прагнення
Кінцевої Цілі.

5. У лабораторіях
По коритарях минулого
Непоборною крицею
Логіки
Ідуть у майбутнє.
6. Розум
Погрожує Далекому
Звуками
Побідних труб
І падають
Єрихонські мури
Прийдешнього.
7. Сміливий
Дослідник
Аналізує ніч
Світової Тайни...
8. О, білі павутинки
Інтуїції,
Що повели
Думку
По витких лабіринтах
Сліпого Мінотавра
Визволяти
Царівну Останнього.
9. Ви облутуєте
Тенетами
Звіра
І розковуєте щастя
Електричними мечами.

— Крицею думки
Крешеться кремень
Майбутнього.

1. О, прийдешнє!
Гірко всміхнися

Над істотами,
Що вмірали
Во ім'я твоє.

2. О, майбутнє!
Збери
У космічному серці
Золотую печаль,
Розгублену у віках,
І сумуй
Над могилами
Тих,
Що повірили
Приходу Месії.

3. І сумуй
Над кістками
Героїв,
Що з вірою
У перемогу
Закрили
Скаламучені очі.

4. І ридай
Над хрестами
Обдурених...

— Крицею думки
Крешеться кремень
Майбутнього.

1. У лабораторіях,
У лабораторіях,
А не на полі
Перемоги.
У лабораторіях,
У фарфорових казанах
Вистигає
Винахід Щастя.
2. У ретортах,
У колбах
Заплodнюється Майбутнє.

3. Сполучаються
Таємні первні
І одкопуються
Сховані джерела
Енергії.

4. І коли сонце
У небі зробиться
Смішною
Анахроничною плямою,—
Тоді
У лабораторіях
На терезах стотних
Зважиться
Золотими міліграмами
Для кожного
Крихта щастя.

— Крицею думки
Крешеться кремій
Майбутнього.

1. Щоб не утік
В запланетність
Бог
З золотим волоссям,
Його добре прив'яжуть
До землі
Стальовими линвами
Розуму.

2. І всі
Творчі
Божественні сили
Зберуть
У балони шкляні
Для загального
Вжитку.

3. А ти,
Яснозорий,
Палкий,

Вічноюний,
Радісний Фебе,
Сядеш
На бухгалтерське крісло
У світовій
Конторі.

4. І тоді,
І тоді,
Через тисячі літ
Люди
З усмішкою згадають
Дитячі іграшки
Револуцій.

5. І смішними
Стануть борці,
Що померли
Во ім'я Майбутнього.

6. І смішними
Стануть герої
Померші,
Як дохлі курчата,
Поховані дітьми
В бонбоньєрках
З монпасье...

— Крицею думки
Крешеться кремій
Майбутнього.

1. По трупах огидних
Держав,
Класів,
Релігій,
Партій,
По трупу проклятому
Праці
Прийде машина
З могутньою крицею
М'язів.

2. Прийде машина
З новою красою,
З новими кодексами
Правди.

3. Машина
З невсипущею
Енергією
Викує Щастя,
Зробивши слово
«Робітник»—
Ганебним.

4. Машину,
Царівну Останнього
Зустріне Краса,
Як подругу—
Рабиню—
Владарку.

— Крицею думки
Крешеться креміль
Майбутнього.

1. У лабораторіях
Виковується
Душа Майбутнього.
Розуми—
Завзяті ловці
Дамасками логіки
Несхибними
Ідуть
За інтуїцією:
Полони Прийдешне!

2. У лабораторіях,
У ретортах химерних,
У колбах
Запліднюється Майбутність.

3. У лабораторіях,
У фарфорових казанах,

На огні електрики
Вариться Щастя
Позавтрашне.

4. І коли вистигне,
Одважать
Кожному
Золотими міліграмами
Його частку.

— О, машина, машина!
О, Прийдешне!

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

О, НЕ ДАРЕМНО...

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і лялась наша кров, і падали брати...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести...

По бруку чіткий крок... де авто перебої,
веселі ватажки вітають юнаків...
неначе дивний сон в півтемному забої,
що бачив я колись під кайла спів дзвінкий..

Рядами струнко йдуть баби, жінки, дівчата,
і дівтора біжить з захопленням в очах...
І скиглить, скиглить ніч промерзла й кострубата,
розіпнена давно на соняшних мечах...

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і лялась наша кров, і падали брати...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести...

Вкраїну з краю в край проходили з боями...
Червоно танув сніг в пожежах барікад ..
і громом молодим котилося над нами,
лунало по ланах: «Вперед, за Владу Рад»...

І де ми не пройшли, нас радо зустрічали,
і навіть вітер нам дорог не замітав.
Дівчата нам стрічки червоні пришивали,
і хлопці радо йшли озброєні до лав...

О, де ти, брате мій... прийди хоч на хвилину...
ти ж так мене чекав, а я й не знав, що ти
мене давно зміняв на темну домовину,
зміняв мене давно на схилені хрести...

Ти ж так мене чекав... казав, що «з фронту скоро
Володька галіфе для мене привезе»...
Тепер не підем ми з тобою в Білу Гору,
тепер уже тобі не треба галіфе...

Роздули ми горно, ще нерухоме вчора,
й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве.
Конає світ старий,—де Осінь жовтозора
на золотих човнах до заходу пливе...

Заводе, тату мій... мов блудний син, до тебе
вернувся знову я з благанням на вустах...
не піде до теплиць під кучерявим небом
мандрівник молодий, закоханий в жита.

Де з чорним золотом та з крейдою вагони,
веселі шахтарі на зміну швидко йдуть...
між ними гелкотять китайці та чолдони
і стелють по стерні тайги тривожний дух...

Жене вітри горно, ще нерухоме вчора,
й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве...
Конає світ старий,—де Осінь жовтозора
на золотих човнах до заходу пливе...

1917 Р І К.

(ПОЕМА)

I.

Сурмою світовою
17-й рік заграв...
Ой, пішли ж ми та до останнього бою...
і запалали заклопотано заграви...

Падали, падали палаци, корони, трони...
Люде людей з 5-го поверху, з покрівель будинків зкидали...
Люде людей лише по руках пізнавали:
«Ми в мозолях, чи ні?»...
Падали, падали палаци, корони, трони...
і тремтіли від жаху бетони...

II.

Білі полотна снігу,
а за ним червоні плями...
в багнетах посвистує вітер...
Чоботи в мене з повстанця
і шинель теж його, хоч не латана...
Вийшли на бій ми уранці...
Нічко моя ти распатлана...
Білі полотна снігу...
в багнетах посвистує вітер...

III.

Далеко, далеко цокотять ешелони...
Чуйно слухай:
«Стій, стій, стій»...
Тиша.
Гей, не спи...
Вперед, вперед!
Та-та... та-та... та-та-та...
Тах-тах...
кулемет...
і знову тихо.
Далеко, далеко цокотять ешелони...

IV.

Лежить поколотий багнетами
під брамою біля церкви...
«Де ти, Івасю, де ти?»...

V.

Там, де шахти розпростерли
темні крила над селом,
вже за обрієм блиснуло

золоте зорі весло...
І Дінець, повитий димом,
котить хвилі в Донщину,
ніби радий, що побачив
в-осени весну...
Мов глечики на тинах,
надії ворожі...
В вільних грудях серце—птаха,—
хто нас переможе...
А як сіли ми на коні,
ворогів рубати —
не по одному із нас
заплакала мати...

VI. VII.

.....

VIII.

Гарно одягнені люде
за море похапливо тікали,—
і, ніби пуп'янки на деревах весною,
нам груди сонцем наливало...
і притуплялися шаблі
від крові чорної контрреволюції,—
і скіглили куркулі
на місяць червоний контрибуції...

IX. X. XI.

.....

XII.

Тоді ще не знали, як це у полон брати,
а просто ставили до стінки.
І виводили хмари на небі ґрати
і якісь невідомі золоті будинки...

А серця обливалися злістю,
коли кулі навколо співали.
І сунули з усіх боків жахливі вісти,
що фронт у чотирьох місцях прорвали...

А з півночі поспішала допомога...
казали, що на Попасній уже ешелони латишів,
що вони не бояться ані чорта, ані бога,
бо воювали ще за старого режиму.

І лишалися по дорогах самотні трупи
розстріляних і замордованих шахтарів...
і вишкіряли засмажені обличчя зуби
до сонця спокійного угорі...

Наколо ж дотлівали останні надії,
радісно увечері гармати забабахкали...
спалахувало на небі промінясте віяло
і розсипалося по снігу коліщатками...

Вже не будуть дончаки за дівчатами,
за розхристаними горлицями ганятися,
тепер тільки вітер їм навздогін перекатами
розстилає крила, ніби шати...

XIII XIV.

.....

XV

Ой, ідуть полки та долинами...
на шапках зірки п'ятикутні.
В боротьбі упадем до колін не ми,—
ще побачимо милі ми рудні.

Шле усміх в далечинь теплом останнім Осінь,
і вітер по садках шпурляє жовтий лист...
він теж з нами йде з піснями по дорозі,
безжурний, як і ми, він теж комуніст.

І ніби шарудить крилом золотолистим...
І хочеться мені веселим стрибунцем
без краю цвірінчать про ранок промінистий
і Осінь цілувати в зажурене лице...

М И Х. С Т А С Е Н К О

ПОЕЗІЇ ГНІВУ.

I.

Не лірами, не лунами,
Не арфами розп'ятими,
Битимем сумно ми
Важкими гарматами.

Не ейфелевими баштами,
Не Едісонами здивуємо,
У копальнях, аж тамо ми
Нові палаці збудуємо.

Рушимо, рушимо
Не в далеч замріяну, —
В зорі ми влучимо:
Ми сьогодні загнівані.

II.

Розпалилися, розгнівилися,
Стали чатами. .
Старі всесвіти
В нові ватри ми.

Ми на сході,
Ми й на заході,
По всіх всесвітах,
По всіх закутках.

Забряжчали, загули
Шестернями,

Вкрили всесвіти
Ковальськими майстернями.

III.

Ковальськими майстернями,
Блискучими ватрами...
Шалені
Ми в гарті.

Бризнемо не роспуками—
Перемогами.
Радіо-радiсними
По всіх дорогах...

Падають, трясуться
Всі, що хапаються за пелену
Револуції!

МИКОЛА ТЕРЕЩЕНКО

ГУДОК.

Ре́ве, —
й своїм важким диханням
повітря ріже,
крає, ре.
Ре́ве, —
і відбивається у вухах
луною,
громом за горою...
Скрізь тихо,
глухо, —
і раптом у нічних туманах
дужий крик!
Гудок,
гудок
скликає всіх, вартує,
у тім'я б'є,
спать не дає.
Хай кожен знає,
всякий чує,
який
наш дух людський
високий,
гомінкий;
що не спляється й на мить,
не спочиває,
а все спішить,—
реве...
Ре́ве, —
людей гукає,
хай не сплять,

виходять із льохів, із хат,
ідуть у світ широкий,
у завод,
де між своїх нестримних вод
загубляться,
потонуть.
Але стрункий сердечний човен
під небо винесе,
пірне,
і за гудком помчить
під гомін
провідених маховиків,
і завихрить
під їхній спів;
а кров струмками
під зірками
серед гарячих дужих м'язів
у такт міцних машинних пасів
заб'є, —
гудок гукає.
Реве,
й під рев
спішать, ідуть,
гудуть робітники.
Під брамою ж лихтар горить,
показує, рівняє путь,
щоб не губитись, не блудить,
а тісно, враз, —
і в ранній час,
і пізньою вечірньою добою, —
міцною спаяною масою,
а не юрбою,
в завод спішить,
у край,
куди гудок скликає;
в далечінь,
де злодієм зникає тінь,
а ми — господарем
в широкий світ
ідем...
Прислухайтесь, не спіть, —
гудок гукає!

КАЧАГАР.

Угору дим,
до неба, в ирій,
а вище його — мій гудок;
він кличе всіх з кварталів сірих
сюди, сюди,
в залізний льох,
де пиль дають ущерть,
і піт проймає наскрізь,
а хліб лежить правцем,
камінням чорним.
Тут серце грає
через край,
кипить, —
і клекотом мажорним,
піднявши труби над землею,
не тужить,
не скорбить за нею;
а виглядає з неба гостя,
такого ж дужого,
як я!
О, не казан кипить,
не паровик парує,
мій погляд під огнем вирує,
розрізує блакить;
і тугшає манометр,
напружує мій дух, —
і тільки б не зазнать утоми,
не випустить із рук
цей чорний хліб,
щоденний антрацит...
Я ним годую тіло,
в завод пускаю кров,
а кров гартує силу,
п'янить мою любов.
В ремінних рукавицях,
я кочергу беру,
й, обпалений мов криця,
не випускаю з рук,
пасу огонь
в полях залізних, —
і вигрібаю шлак.

І легше дихає, вбірає
мій паровик повітря, газ,
усе похапливо ковтає,
жує,
і жменями ураз
під небо кидає свій виклик,—
щоб знало сонце,
де палає
огонь густих його джерел;
щоб не журилося під старість,—
бо полум'я,
огонь горить,
горітиме в серцях людських,
в паровику,—
вовік.
Я ж—качагар,
червоний жрець,
вартую біля нього!

ЗУБ ЗА ЗУБ.

Де репана земля під постоломи юрб
згинається утрьох, стогне:
воюють зуб за зуб.
Гуртом, утисячюх,
толочать сивий край, і власними тілами
його скородять.
І лежить горілиць чорний труп,
чекаючи на зоряне пришествя перемог...

А хліб не родить—поле під боями,
й позамерзали води.

Голод. Холод.

І суд над куркулями,
червоний терор—в серце;
аби житами
їх кров зійшла, й тепла налила в душу...

І між планет перенесеться герць,
а подолає дужий!

ТРУПНИЙ САД.

У людей любов без меж —
ні хліба, ні води.
І голими по майданах будуть ходять:
остання сорочка товаришу.

А куля у лоба влучає,
щоб менше під сонцем страждать.
І в трупний сад
обернувся зруйнований край,
де скрізь молоко...

А веселе село з толоками
потонуло в кривавих калюжах,
що просякли планету до серця.
Та гарячий мрець
немов хрещате зілля в наших душах!

І вродить нива, сповниться колодязь,
а фабрика мануфактури дасть,
що вистарчить і бітькові й онуку.

Тоді й народи в перший раз
під марсельезу в небо здіймуть руки...

Не скриплять вози з мажами:
виводяться воли.
Трупами потолочено трьохаршинну пашу,
під міста степ широкий зайняли.

А пройти й проїхати не можна,
хіба в автомобілях, аеропланах.
Та ними володіє буржуй, і незможний
іде, спішить у революціях (у повстаннях).

Гонить хмарами парубоцтво й літніх людей
на баріади, на прю.
І колоситься радами, й спіє комунами
світових юрб.

І мріє про небесну електрифікацію:
хай сонце світить усім, усім, усім!
І всюди праця
обернеться в космічний міжпланетний гімн.

ГОЛОД.

I.

Не рясними дощами
напувались поля,
а сухими вітрами
палились...

Нахилялось колосся
до розвіяних рос,
замість їх підіймались,
піски.

Припадали до сліз,
до очей. А річки
висихали, й вились,
мов одчай...

У полях — неврожай.
Тік — порепаний, голий.
Загорьований край
чує голод!

II.

У вулицях порожніх,
мов у коморах. Діти
не грають, тільки вітер
гуде.

Засіки засипають
не зерном, а снігами.
Спускається пшениця
на землю лантухами...

Останнє проїдами,
рушали на вокзали,

і кістяками слались
по вороних дорогах.

А в золотих барлогах
хиляли кров, як воду,
й серцями заїдали
своїх братів голодних...

П. ТИЧИНА

ПЛУГ.

Вітер.
Не вітер—буря!
Трощить, ламає, з землі вириває...
За чорними хмарами
(з блиском, ударами!)
за чорними хмарами мільйон мільйонів мускулястих рук...
Котить.
У землю врізає
(чи то місто, дорога, чи луг)
у землю плуг.
А на землі люде, звірі й сади,
а на землі боги і храми:
о, пройди, пройди над нами,
розсуди!
Й були такі, що тікали.
В печери, озера, ліси.
— Що ти за сило еси?—
питали.
І ніхто з них не радів, не співав.
(Огняного коня вітер гнав —
огняного коня —
в ночі!).
І тільки їх мертві, розплющені очі
відбили всю красу нового дня.
Очі.

НА МАЙДАНИ...

На майдані коло церкви
революція іде.
— Хай чабан!—усі гукнули:
за отамана буде.

Прощайте, ждіте волі,—
гей, на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло—
тільки прапори цвітуть...

На майдані коло церкви
посмутились матері:
та світи ж ти їм дорогу,
ясен місяць угорі!

На майдані пил спадає.
Замовкає річ...
Вечір.
Ніч.

І БУДЕ ТАК...

І буде так—
сліпі: де ж те небо—я не бачу.
Глухі: мені здається, правду б я почув.
Каліки: плачу,
од болю кричу!

І буде так—
фальшиве небо сміхом хтось розколе.
І стане світ новий і люде, як боги.
І скрізь, де буде поле,—
плуги, плуги...

ГНАТОВІ МИХАЙЛИЧЕНКУ.

Не уявляєм, як ти тлієш,
як у землі сирій лежиш,—
бо завше ти живеш, гориш,
бо вічно духом пломенієш.

Ще ти воскреснеш, зазориєш,
в мільйонах встанеш, закипиш:
чого, чого, народе, спиш,
чом не дерзаяеш ти, не смієш?—

Тебе замучили кати...
Омарсельезені світи
взялись жалобою та горем.

Заприсягаєм: в час побідний—
хай смерть—а ворога поборем!
О, брате наш, о, любий, рідний...

І В А Н Ф Р А Н К О

КАМЕЇЯРІ.

Я бачив дивний сон: немов передо мною
Безмірна та пуста і дика площина,
А я, прикований ланцем залізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло життя і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили,
А плечі кожного до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, мов грім, гремить:
„Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносьте і труд, і спрагу, й голод,
Бо вам призначено скалу оцю розбити“.

І всі ми, як один, підняли вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз-по-раз гримали о кам'яне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий,
Так наші молоти греміли раз-у-раз,
І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Ні пам'яті в людей за цей кривавий труд,

Що аж тоді підуть по цій дорозі люде,
Як ми проб'єм її та порівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Та слави людської ми зовсім не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі...
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розіб'ємо скалу, роздробимо граніт,
Що крив'ю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ.

Знали ми, що там далеко десь у світі,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги, гнівнії та сердиті,
І нас, і намір наш, і діло те клянуть.

Ми знали це, і в нас не раз душа боліла,
І серце рвалося, і груди жаль стискав:
Та сльози, а ні жаль, ні біль пекучий тіла,
А ні прокляття нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не випускав.

І так ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках...
Нехай прокляті ми і світом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

Г И М Н.

Вічний революційонер—
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю,—
Він живе, він ще не вмер!

Ні попівської торттури,
Ні арештів царських мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпівнів ремесло
В грів його ще не звело.

Він не вмер, він ще живе!
Хоч від тисяч літ родився,
То аж вчора розповився
І о власній силі йде—
І простує ся, міцніє,
І спішить туди, де дніе...
Словом сильним, мов трубою,
Міліони зве з собою,—
Міліони радо йдуть,
Бо ж се голос духа чуть.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремісницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздасться,
Гинуть сльози й сум нещастя,
Сила родиться й завзяття—
Не ридать, а здобувати
Хоч синам, як не собі,
Крашу долю в боротьбі.

Вічний революційонер—
Дух, наука, думка, воля
Не уступить півми поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась зла руїна,
Покотилася лавіна,—
І де в світі тая сила,
Щоб в бігу її спинила,
Щоб вгасила, мов огонь,
Розвидняючийся день...

НА СУДІ.

Думи пролетаря, I.

Судіть мене, судді мої,
Без милости фальшивої!
Не надійтесь, що верну я
З дороги «нечестивої»,
Не надійтесь, що голову
Перед вами смирно схилю я,
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилю я.

Судіть мене без боязни,—
Та ж сильні ви, то знаєте!
Судіть без встиду, та ж ви встид
На прив'язі тримаєте;
Судіть, як каже право вам,
Судіть острійше, тяжше ще,—
Та ж ви і право, то одно
В одній машині колісце.

Одно лишень, прошу я вас,
Скажіть виразно й сміло ви:
Яка вина моя і тих,
Що враз зо мною йдуть і йшли?
Скажіть виразно: люде ті,
Це—зрадники! Вони хочять
Перетворить, перевернуть,
Звалити наш суспільний лад!

Та й ще скажіть, за що хочять
Перетворити лад цілий?
За те, що паном в нім багач,
А гнесь слугою люд німий,
За те, що чесна праця в нім
Придавлена, принижена,
Хоч весь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона.

За те, що дармоїдство тут
З робочих рук ссе кров і піт;
За те, що тут с катедр, амбон
Ллесь темнота, не ясний світ,

За те, що ллесь мільйонів кров
По прихоті панів, царів;
За те, що люде людям тут—
Кати, боги, раби,—гірш псів.

А ще скажіть, як сей лад
Перевернути хочем ми?
Не зброєю, не силою
Огню, заліза і війни,
А правдою і працею
Й наукою. А як війна
Кровава понадобится,
Не наша в тім буде вина.

Та ще скажіть, що ви й самі
Не відмовляєте нам то,
Що правду ми говоримо,
Що прямо, чесно ми йдемо,
За правдою. Все те скажіть,
Судді мої, по ширости,
Тоді в ім'я сего ладу
Судіть мене без милости!

SEMPER IDEM!

Думи пролетаря, III.

Проти рожна перти,
Проти хвиль плисти,
Сміло аж до смерти
Хрест важкий нести!

Правда проти сили!
Боем проти сили!
Між народ похилий
Вольности слова!

З світочем науки
Проти брехні й тьми,
Гей, робочі руки,
Світлії уми!

Ще те не вродилось
Острее залізо.
Щоб ним правду й волю
Самодур зарізав!

Ще той не вродився
Жар, щоб в нім згоріло
Вічне діло духа,
Не лиш утле тіло!

ВСЮДИ НІВЕЧИТЬСЯ ПРАВДА.

Думи пролетаря, V.

Всюди нівечиться правда,
Всюди панує брехня,
В наших лиш серцях, о браття,
Хай не постане вона!

Там ви для правди святої
Сильний збудуйте опліт,
Там ви огонь негасимий
Чесно і думки паліть!

Твердша від сталі твердої,
Сто раз тривкійша ніж мур,
Щирих, м'яких серць твердиня
Супроти громів і бурь.

Там с поколінь в покоління
Правда простоїть ціла,
Поки не зломиться лютий
Вал лицемірства і зла.

І мов те древо зімою,
Зверху безлисте, мертве,
В бурі, морози пускає
Вічно коріння нове;

І мов нора та підземна,
Тріска ключем спід скали —
Трісне спід зла й пересудів
Правда жива на землі.

СУСПОКІЙ.

Думи пролетаря, VI.

Суспокій — святее діло
В суспокійній часи,
Та як в час війни та бою
Ти зовеш до суспокою, —
Зрадник або трус еси.

Бо коли народи в згоді
Враз працюють, щоб природі
Вирвать тайну не одну,
В тьму життя влить світла досить, —
Горе тому, хто підносить
Самовільною війну.

Та коли в робучу пору
В нашу хату і комору
Закрадаєсь лиходій,
Щоб здобуток наш розкрасти,
Ще й на нас кайдани вкласти, —
Чи й тоді святий спокій?..

НЕ ЛЮДЕ—НАШІ ВОРОГИ.

Думи пролетаря, VIII.

Не люде—наші ворогі,
Хоч люде гонять нас і судять
І запирають до тюрми,
І висмівають нас і гудять.

Бо люде що? Каміння те,
Котре розбурхана весною
Валами котить і несе
Ріка розлитая з собою.

Не в людях зло, а в путах тих,
Котрі незримими вузлами
Скрутили сильних і слабих
З їх мукою і їх ділами.

Мов Лаокоон серед змій,
Так люд увесь в тих путах в'ється...
Ох, і коли ж той скрут страшний
На тілі велетня порветься?

НЕ ДОВГО ЖИВ Я...

Думи пролетаря, IX.

Не довго жив я в світі ще,
Та встиг чимало вже зазнати.
Не що й дало мені життя,
Та все ж дало досить багато.

Дало мені пізнати добро,
Дало побачити світ науки,
Бажання правди у душі
І дві тверді, робучі руки.

Дало і приязнь і любов
Взаїмну, хоч і не щасливу.
Сказало: „Сій, хоч не твійов
Руков пожате буде жниво!“

І ворогів дало, котрі
Кленуть і тиснуть мя, бо сильні;
Дало й прихильників, котрі
Найбільш самі собі прихильні.

Та над усе ціню я ту
Малю мірку мук і болю,
Котрі приняв я в сім життю
За правду, за добро, за волю.

М. ХАРЧЕНКО

ЛАТИ-ПОЛАТАНІ.

Хто ще вірить в золотий годинник —
Наше сонце,
Хай розкинеться молодий калинник
Біля віконця!
Віконце—сонце...

Мій цебер, тобі дубовий,
Закурися стрічками дівочими.
Ой, ти цвіте намистяно-глодовий,
Полети червоними маками
Та понад хатами...

Лати мої полатані,
Діти попідтикані:
Цілуйте сонце, йдіть до сонця спати!

Ой, не вулики жлуктові —
Бжолінеє військо,
Ой сила ж вас, сила,
Ви, як море полов'яне...

Слухай, Марсіянине!
Ти там стоїш, ніби спиш на лопаті.
Иди до хати:
Я покажу тобі божницю.

Ні, не Марію білолицю,
Не Ісуса сумних примар:
Ось, малюнок —
Широколистий та соняшністий —
Гай — як запаска, а он... в тумані лиман...

Іване!
Йди до мене, комунаре,
Мій поцілунок
Тобі із меду я несучу;
І ти пастух, і я пасу...

Марсіяне. Це—наші ковалі:
Ми—блискавка, ми—грим, страшні огні...

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

СЛОВО ПОВСТАННЯ.

Слово «повстання»—таємне,
Чув я, як в тирсі—давно—
Вечір збентежений, темний,
Скиглив повстання зерном.

В грудях на серці зростала
Хвиля бурхлива-живець,
Подих скорботи невдалий
Здатний не був вже на герць.

Ще підхопив я «повстання»
В жвавих ланах громовиць.
Чув я «повстання» в зітханні
Кволім байдужих телиць.

Щось ще гойдається в думці...
Що, небезпека?—не варт...
Солодко вмить перегнуться,
Щастя підхопити в жарт.

Слово «повстання»—палюче,
Блискавка грізна — зросло.
Бачиш, як певно, жагуче
Світ обгортає крилом?..

ПАМ'ЯТИ ГНАТА МИХАЙЛИЧЕНКА.

Із класою громів
Твоє життя —
«Роман блакитний».

Товаришу, сьогодні ми — всесвітні,
Безсмертні, як життя,
І вічні, як простори...
Не згорнемо свій стяг,
І ще раз вдаримо об землю «вчора».

Шопена в спогад лиш на мить,—
Не домовина кличе—домна.
Товаришу, сьогодні ми
В літаврім «дома».

Загинув ти, а там...
Та не сконає марсельеза:
Лишень, в борні, лишень, в боях—
І ти і я.

Він чує нас... блакиття хвиль,
Ах, на хвилину в тугу чола,—
А потім—біль, в провалля біль,
І ще раз вдаримо об землю «вчора».

О, рудні—ваше свято,
Вітайте жебрака.
Приніс вам слово-злато
Яскравого Франка.

Цегельні, цукроварні,
Хапайте неба смак —
Ківші несучі з броварні
І блискавку-маяк.

Родився я у клуні,
В степах мантачив сміх,
Виховувався в буйних
Просторах золотих.

Але колись заводи
Покликали міцніш,
І я в лани, городи,
Встромив забуття ніж.

Поручкався з телицею,
Коню, волам вклонивсь,
І до заліза й кричі
Хлопчиськом покотивсь.

І дні пішли за днями,
Себе я гартував,
Відкрились інші брами,
Інакше заспівав.

Тепер іду новітній,
І лине буйний спів.
Я вам, заводи рідні,
Несу вінок з огнів.

О, рудні—ваше свято,
Вітайте жебрака.
Приніс вам слово-злато
Яскравого Франка.

В А С. Ч У М А К

Я порву ті вінки, що сплітались в добу лихоліття,
розтопчу, розмету їх у попіл, у порох, у сміття!
Замість них я розсиплю пісень злото-соняшні хвилі,
як ті птахи меткі, як ті птахи меткі-легкокрилі;
оточу їх сріблом; загартую могутністю криці;
дам їм крила вітрів і натхну їх вогнем блискавиці,
і пушу. Хай летять мої думи—пісні—метеори—
не в палаци гучні, не в безмежні блакитні простори,
а в хатину людську, де в кутках оселилися злидні.
Мої співи прості і робочому серцю рідні,
і засяють вони, як ті зорі у небі глибокі,—
і не буде тоді робітник-селянин самотнім!

Ряд хаток: пошарпані, подерті,
мов старесенькі бабусі похилились;
кілям стіни затрухнявілі підперті,
щоб од вітру не звалились.

— О, народе! Чи ти бачив сонце:
хоч один тонюсенький промінчик доли.
— Де ж? Ганчіркою забите в нас віконце.
Голі й босі. Босі й голі.

Ми—тіни... Ми—тіни меткі!
Ми—влучні рушення руки!
Ми носимо в грудях ненависти море,—
і в ночі осінні, в обіймах імлі

ми гімни тобі заплели,
червоний тероре!

Ми—жах. Ми—караючий гнів!
Ми молимся культу вогнів!—
і хто є відважний, і хто нас поборе?..
Ми—тіни. Ми—криця! В обіймах імлі
ми гімни тобі заплели,
червоний тероре!

РЕВОЛЮЦІЯ.

I.

Вранці—проміню весінній,
Вранці—зважно-молодий—
на шпилі, на височині,
з льоух темних приведи!

Ось: повстали під'яремні,
плине повінь—легіон!
Килими зеленоземні
у гірляндах житніх грон.

II.

На зелені килими
папірцями білими
полетіли вершники з низом розмовлять:
— Гей, не спи, робітнику:
на панському смітнику
вороги не сплять!
Гордою, сміливою
бурею бурхливою
встань, народе зраджений, як один устань:
з гімном—перемогами
новими дорогами
підемо на брань!
Блисками, пожежами
небо обмережемо,
сплохами-ралами обрії з'орем:
годі нагинатися,

годі підставлятися
під вагу ярем!

III.

Не спочивайте: ще не час!
Нехай останій промінь згас—
самі запалимо вогні—
і в стумі витворимо дні.

На креміль—крицю: буде світ!
Ми непохитні, мов граніт.
Ми йдем і йдем, несе м вогні,
і творим блиск, і творим дні.

V.

На площі—в юрми—на мітинґ—
вінки несить—вінки й гірлянди
з тремтінь—мигтінь
революційних прядив!

На площі—на мітинґ—на брук!
І завтра—вірєте!—швидко!—завтра
святкує всесвіт бурю-гру...
пала з півоній ватра!

ГАРТОВАНА ПОЕЗІЯ.

Вдарте
на мільярди гін—
в племінно-щирому гарті
гамарений гімн:
дими—верстати—шківи—
арка—в повітрі—чорнозем—грунти—
піль злотопіняві гриви:
міцний колектив—
молот і плуг. Єднанням
братніх заліз
викуєм зорю останню:
соціалізм!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Світе ясний, світе тихий,
Світе вольний, несповитий!
За що тебе, світе-брате,
В своїй добрій теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено),
Багряними закрито
І розп'ятієм добито?
Не добито! Стрепенися
Та над нами просвітися!
Просвітися!.. Будем, брате,
З багрянлиць онучі дроти,
Люльки з кадил закурати,
«Явленними» піч топоти,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати.

І Архимед, і Галілей
Вина й не бачили: елей
Потік у черево чернече.
А ви, святії предотечі,
По всьому світу розійшлись
І крихту хліба понесли
Царям убогим. Буде бите
Царями сіяєє жито,
А люди виростуть. Умруть
Ще не зачатії царята—
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,

А буде син і буде мати,
І будуть люди на землі.

Хоча лежачого й не б'ють,
То і полежать не дають
Ледачому... Тебе ж, о суко,
І ми самі, і наші внуки,
І миром люде прокленуть...
Не прокленуть, а тільки плюнуть
На тих оддоєних щенят,
Що ти щенила. Муко, муко!
О, скорб моя, моя печаль!
Чи ти минеш коли? Чи псами
Царі з міністрами-рабами
Тебе, о люту, зацькують?
Не зацькують! А люди тихо,
Без всякого лихого лиха,
Царя до ката поведуть!

І тут, і всюди—скрізь погано!
Душа убога встала рано,
Напряла мало, та й лягла
Одпочивать собі, небога,
А воля душу стерегла:
«Прокинься», каже: «плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма,
І правди на землі нема!»
Ледача воля одурила
Маленьку душу: сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносили,
Уже ворущаться царі...
І буде правда на землі!..

О, люди, люди-небораки!
Нащо здалися вам царі?
Нащо здалися вам псарі?
Ви ж таки люди, не собаки!

Вночі і ожеледь і мряка,
І сніг і холод. І Нева
Тихесенько кудись несла
Тоненьку кригу попід мостом,
А я, ото ж таки вночі,
Іду та кашляю, йдучи.
Дивлюсь, неначе ті ягнята,
Ідуть задрипані дівчата.
А дід, сердешний інвалід,
За ними гнеться, шкандибає,
Мов у кошару заганяє
Чужу худобу... Де ж той світ?
І де та правда? Горе! горе!
Ненагодованих і голих
Дівчаточок, як ту отару,
Женуть («последній долг отдать»),
Женуть до матері байстрят!—
Чи буде суд? чи буде кара
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда між людьми?..
Повинна бути! бо сонце встане
І осквернену землю спалить.

ЮРОДИВИЙ.

Во дні фельдфебеля-царя
Капрал Гаврилович Безрукий
Та унтер п'яний Долгорукий
Україну правили. Добра
Таки чимало натворили,
Чимало люду оголили
Оці сатрапи унтера
А надто стрижений Гаврилич
З своїм ефрейтором малим
Та жвавим, на-лихо лихим,
До того люду домуштрували
Що сам фельдфебель дивувались
І маршировкою і всім,
І «благосклонні перебували
Всегда к ефрейторам своїм».
А ми дивились і мовчали,

Та мовчки чухали чуби,—
Німії, подлії раби,
Підніжки царській, лакеї
Капрала п'яного! Не вам,
Не вам в мережаній лівреї
Донощики і фарисеї,
За правду пресвятую статъ
І за свободу! Розпинать.
А не любить ви вчились брата!
О, роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Не сотні вас, а мільйони
Полян, Дулебів і Древлан
Гаврилич гнув во время оно;
А вас, моїх святих Киян,
І ваших чепурних Киянок
Одав своїм прафосам п'яним
У наймички сатрап капрал,—
Вам і байдуже. А між вами
Найшовсь таки якийсь проява,
Якийсь дурний оригінал,
Що в морду затопив капрала.
Та ще й у церкві,—і пропало,
Як на собаці.

Так-то, так!
Найшовсь таки один козак
Із мільйона свинопасів.
А ви, юродиві, тим часом,
Поки нездужає капрал,
Ви огласили юродивим
Святого лицаря! А бивий
Фельдфебель ваш, Сарданапал,
Послав на каторгу святого,
А до побитого старого
Сатрапа „навсегда“ оставсь
Преблагосклонним.

Більш нічого
Не викроїлось, і драму

Глухими, темними рядами
На смітник винесли. А я...
О, зоре ясна моя!
Ведеш мене з тюрми, з неволі,
Як раз на смітничок Миколи,
І світиш і гориш над ним
Огнем невидимим, святим,
Животворящим, а із гною
Встають стовпом передо мною
Його безбожні діла...
Безбожний царю, творче зла,
Правди гонителю жестокий!
Чого накоїв на землі!

А ти, Всевидящее око!
Чи ти дивилося звисока,
Як сотнями в кайданах гнали
В Сибір невольників святих,
Як мордували, розпинали
І вішали? А ти не знало?
І ти дивилося на них
І не осліпло?! Око, око!
Не дуже бачиш ти глибоко!
Ти спиш в киоті, а царі—
Та цур їм, тим царям поганим!
Нехай верзуться їм кайдани,
А я полину на Сибір,
Аж за Байкал, загляну в гори,
В вертепи темні і в нори
Без'дна глибокі, і вас,
Спорборники святої волі—
Із тьми, із смрада і з неволі,
Царям і людям на показ,
На світ вас виведу надалі
Рядами довгими в кайданах...

ПОДРАЖАНІЄ ІЄЗЕКИЛЮ

(Глава 19).

Восплач, пророче, сине Божий,
І о князях, і о вельможах,
І о царях отих! І рци:

На що та сука, ваша мати,
Зо львами кліщилась, щенята,
І добувала вас, лихих,—
І множила ваш рід проклятий?
А потім з вас, щенят зубатих,
Зробились львичища. Людей,
Незлюбних праведних дітей,
Жрете, скажені, мов шуліка
Хватає в бур'яні курча,
Клює і рве його. А люди,—
Хоч бачать люди, та мовчать.
Ото ж львина те дике, люте,

Підстерегли його, взяли,
Та, заковавши добре в пута,
В Єгипет люде одвели
На каторгу. А мати... мати
Спустила друге бісновате
Своє скаженеє звіря,—
Та вже такого сподаря,
Що гради й весі пожирало,
Земля тряслася, трепетала
Від реву львичища того.
Окули люди і цього,
Заперли в щелепи удила,
І в Вавилоні посадили
В тюрму глибоку, щоб не чути
Було на світі того рику
Самодержавного владика,
Царя неситого.

Минуть,—
Уже потрохи і минають,—
Дні беззаконія і зла:
А львичища про те не знають,
Ростуть собі, як та лоза
У темнім лузі, уповають
На корінь свій, уже гнилий,
Уже червивий, і малий,
І худосилий. Вітер з поля
Дихне, погне і полама,
І ваша злая своєволя
Сама скупається, сама
В своїй же крові.

Плач великий,

Во-місто львичищого рика
Почують люди, і той плач
Нікчемний, довгий і поганий
Межи людьми во притчу стане,
Самодержавний отой плач.

ЗАПОВІТ.

Як умру, то поховайте
Мене на могилі.
Серед степу широкого,
На Україні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро, і кручі
Було видно,—було чути,
Як реве ревучий!

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу,—отоді я
І лани і гори—
Все покину і долину
До самого Бога
Молитися. А до того—
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом!

ЗАЛІЗНА БРАМА.

Коли верстви ковтають скорими потягами
 верхи на вагонних буферах,
 чи сидять серед тротуару
 на розі двох вулиць,
 коло залізної брами
 сада,
 і лузають насіння,

чи в будуарі
 кокотки
 цілують жагуче
 нафарбований ротик,
 я кажу!
 — Навіщо такий стриманий дотик?
 Горе, горе безсилим...

Коли я бачу на вулицях тічку,
 й коло неї ватагу собак,
 я згадую гарну дівчину,
 оточену компліментами
 перехожих гуляк.

Коли ж під монументом
 я побачу повію,
 я скажу:
 — Сестро, це капітал сюди нас вивів!
 — плюнь на всіх...
 — Горе, горе безсилим...

Коли гудок лякливо проріже повітря
 і фабрики розіллють по тротуарах
 чорний мазут,

коли не крик, а постріл юрб,
 коли червоними язиками
 лизнуть будинки
 і тротуари
 бунтарські сгяги,
 і знову—не крик, а постріл...

Лякливий гудок!
 Брати й сестри —
 ми відчуваємо, як гине печаль.
 Я піду разом з вами переможним кроком,
 буду радісно співать Марсельезу,
 а потім Інтернаціонал.
 Коли ж істерично задзвонять вітрини крамниць
 і шибки посипляться з зачинених вікон,
 я разом з вами візьму кулемета,
 — наб'ю рушницю.
 І всіх вжахне мій погляд гострий,
 а з вуст моїх тоді не крик, а постріл:
 — Горе, горе безсилим...

Коли француз у Росії
 згадає Париж,
 а вкраїнець у Франції Київ,
 коли запитають мене, якої я нації,
 я скажу:
 — Я начхав на всі нації!..
 — Горе, горе безсилим...

Коли будуть сперечатись,
 хто краще:
 чи Англія, Франція, Росія,
 і з озвірінням віде брат на брата,
 коли нації,
 як вередливі жінки,
 розкидають пасма волосся,
 порозкидають залізними низками
 мільйони салдатів,
 коли почнуть влучати
 у людські серця
 залізом і крицею,
 я скажу:
 — Я люблю тільки місто...
 — Я люблю тебе, Києве!

— Люблю дивитись на тебе з гори Батієвої!
— Горе, горе безсилим...

Коли ж засурмлять сурми
і гучно забухає барабан,
коли підставлять урну
для жертви пораним,
коли пройдуть салдати
по вулицях чітким кроком,
а піп гнусавий одягне ризу,—
я примруживши весело око,
сміливо кину в натовп:
— Горе, мілітаризм!..
— Горе, горе, безсилим...

Промчиться кокотка з офіцером
в автомобілі,
я згадаю матір
і тихо собі скажу:
— Горе, горе безсилим...

Коли засвітять світло,
коли замкнуться двері,
коли роззявлять пащі
роспустні прерії вулиць,
коли проб'є дванадцять
на мійській башті раптом,
коли буржуй жадібно
вночі перелічує гроші,
а робітник прилюдно
зза коміру вийме вошу...
я скажу:
— Горе, горе безсилим...

Коли зарідає п'яніно,
а лихтарі порозкидають
кріваві плями згвалтованих душ,
я прислухаюсь
до булькання в їхньому кратері.
І тоді запитають мене:
— Хто ж ти?

Що так п'яно
виводиш визерунки ногами
на запльованім килимі
і поминаєш матір.

Я тоді радо й твердо скажу:
— Я пройшов крізь залізну браму!
— Горе, горе безсилим...

СЕМАФОРИ.

На всю Україну:
червона троянда...
Нашадкам не побачить краси руїн!
А в лісі банди.

Залізні шляхи
обійняли всю землю, мов спрут.
Всі люде хворіють на чорну неміч
і б'ються головою на камені
й питають:
— Куди йти?..

А в спекулянта на спині борошна пуди.

У всі кінці гадюками
розлізлися рельси...
І стоїть залізна вулиця:
ні проїхати, ні пройти.
А вагони під одкосами
колесами
фанатично моляться старому богу...
І семафори руки простягнули
до неба
з одчаю...
Чекають гніву й перемог.

Не б'ють барабани,
не сурмлять сурми,
а кров розіллялася ріками
і плюскається в ній бандит,
мов риба,
і скрізь вогонь і вибухи, вибухи...

По світу несамовито тютюкає
жах...

Збитий хрест і
Кров.
Бунтовлива кров
І зуби вишкірені...
— Чому це?.. Хто це?..
Хто це тоскно голос точе?..
— Там —
Крізь запалі очі
Плачуть ночі
Краплинами
Червоних сліз...

II.

Цідять і цідять тумани
Молоко безбарвних днів.
Огнів згаслих омани
Ятрять незгоєні рани
Терновим вінком
На дні.
Плямами плосконі вилято.
Зламані пломінем шляхи.
Завії зриває
Земля набухла.
Дмухає.
Вибухає
— Раптом —
Зривчастий
Рев!

III.

В шалених громах
Зірчатих гармат
Йокнуло вперше
Росквітле серце.
Зрубано шляхи назад! —
В-останнє йокнуло серце.

В залізні пуга
Загнуздався розум,
Скрівавлене чуття

У распачі забилося в куток,—
Не плодить більш земля
Мінливих фантазмів
І не прямує на Голгофу
Фоліантний пророк.
Попід парканом,
Зібгавшись,
Шкутильгає лисий
Останній Могікан.
І Христос на хресті
Повісив носа,
І з переляку за чаєм
Розбився у попа стакан.
Загонорілий тротуар
Нахабно хапає за подерту підшву
І уперто змагається
Сам ходить.
Безнадійно калатає у дзвін
Старий дзвонарь—
Вмерлих примар
Йому не збудить.
Це трохи зпросоння
Придуркувато підморгує
Облізлий місяць
І грає промінням
Улесливих усмішок
П'яна Діана.—
Але сміється вже осінь
Білим сміхом,
Сміхом вмірання.

Бо кригою досвіду
Запалено нові світи,
Полум'ям шукань
Заморожено старі вогні,
І серед поля
Червоних чекань
Вдарами молота
З криці шаленими
Сьогодні кується
Завтрашній Рай.

В долоні!
 Шалу у жили!
 Сп'янілим—розвірчене коло.
 Колесом жилавим лона у дно!
 Шестерневим шелестом
 Шини в обійми!
 Вгвинчуйте гайки
 В леміш-чересло!
 Тімпанам рук
 Тіпаються рухи.
 Нитками меткими
 Снуються дроти.—
 Плинемо плавами плинними,
 Повіддю плескано-зливною,
 Ливні гнуздають плоти.
 О, ливнями
 Ростоплених чавчин
 Луцять, періщать дощі...
 Скидайте плащі!
 До купи мерщій!
 Розморюйте млосність
 Розжеврелих днин.
 Гуркіт моторів
 Розмочує сором
 Потом просяклих годин.
 На дибі!
 В пушу глибин
 Віків закислих!
 Гущею втятих зубів
 Ростніть збитих
 На святі хрестин!
 Ах, звивами,
 Розмахів звивами
 Завийте розвигіт плющі!—
 Дзизчать завірчені рими,
 Дзигучими згуками
 В гук
 Закручений
 Взвірчено
 Стяг застиг.

Зміст:

	стор.
Од видавництва	3
✓ Євген Григорович . Декрет і другий...	5
✓ Коса обтята світять салом...	7
✓ Домніка Дударь . На площі мітинги...	8
✓ Вас. Еллан . «Електра» (уривки)	10
✓ Червоні зорі	11
✓ Повстання	12
✓ Над трупом мурами забитих...	—
✓ На чатах	13
✓ В розгулі...	14
✓ М. Йогансен . Комуна	15
✓ С. Кириченко . Комінтерн	16
✓ О. Корж . «Степ»	17
✓ Ми сподівались...	18
✓ Покинута вілла	21
✓ І. Кулик . Коломійка	—
✓ Тернопіль	22
✓ Зборів	23
✓ Як Збруч-річку проходили...	24
✓ О. Олесь . Пролетарі	—
✓ Гвіт віків	25
✓ Куйте мечі	—
✓ Погром	26
✓ Сонце	27
✓ А. Панів . Прощання	29
✓ Валерія Поліщук . Дума про Бармашиху	34
✓ Яків Савченко . Світовий Жовтень	39
✓ Комуна	40
✓ Повстання	41
✓ Революція	42
✓ Сонце під голови	43
✓ Михайль Семенко . «Степ» (уривки)	48
✓ «Весна» (уривки)	51
✓ «Тов. Сонце» (уривки)	53
✓ Уривок з «Поєми Повстання»	54
✓ Смерть катам!	—
✓ Вгору червоний стяг!	55
✓ Здрігнулось землі черево...	56
✓ На допомогу Радянській Владі	57
✓ Ів. Сенченко . В щасливих думка високо злітає...	59
✓ Семен Склярєнко . Господарі Червоної Землі...	—
✓ За нами—гнилі ріки	60
✓ Олекса Слісарєнко . Поєма Зневаги	60
✓ Царівна Останнього	63

✓ Володимир Сосюра. О, не даремно...	70
Україну з краю в край...	—
О, де ж ти, брате мій...	71
Роздули ми горно...	—
1917 рік	—
Мих. Стасенко. Поезії Гніву	75
Микола Терещенко. Чудок	77
Жагагар	79
✓ Зуб за зуб	80
✓ Трушний сад	81
✓ Не скриплять вози...	—
✓ Голод	82
✓ П. Тичина. Плуг	84
На майдані...	85
І буде так...	—
Гнатів Михайличенку	—
✓ Іван Франко. Каменярі	87
Гимн...	88
✓ На суді	90
✓ Semper idem!	91
✓ Всюди нівечиться правда	92
✓ Суспокій	93
✓ Не люде—наші вороги	—
✓ Не довго жив я...	94
М. Харченко. Лати-полатані	95
Микола Хвильовий. Слово Повстання	97
Пам'яті Гната Михайличенка	—
О, рудні—ваше свято...	98
✓ Вас Чумак. Я порву ті вінки...	100
Ряд хаток...	—
Ми—тіни...	—
Револуція	101
Гартована Поезія	102
Тарас Шевченко. Світе ясний...	103
І Архимед, і Галілей...	—
Хоча лежачого й не б'ють...	104
І тут, і всюди—скрізь погано!	—
О, люди, люди-небораки!	—
Юредивий	105
Подражаніє Іезекиїлю	107
Заповіт	109
Гео Шкурупій. Залізна Брама	110
Семафори	113
З поеми «Вулиця»	114
Юльян Шпол. Загасить вогні...	115
На вулицях, на майданах...	—
В залізні пута...	116
В долоні!	118

126

1267

Ціна 85 коп. золот.

09084

ПРОВЕРЕНО — 89